

Сьогодні у номері:

Дещо про роботу державної виконавчої служби.....	3
Роль державного виконавця у суспільстві.....	5
Права пацієнтів у рішеннях Європейського суду з прав людини.....	6
Право на свободу пересування і вибору місця проживання.....	8
Міжнародний досвід щодо запобігання та протидії корупції.....	9
Спадкування в Україні.....	10
Право на життя.....	11
Право на відпочинок.....	11
Реалізація міжнародних стандартів, пов'язаних зі шлюбно-сімейними відносинами, у національному праві.....	12
Спадкування фермерського господарства.....	13
Закон України “Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжен”.....	14
Права людини та їх правове закріплення.....	20
Умови звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи боржника	21
Конституція і людина.....	21
Правова держава в Україні: питання теорії і практика реалізації.....	22
Захист права інтелектуальної власності.....	23

Наступний номер газети вийде 25 січня 2012 року

Юридично-інформаційна газета “Правовий вісник”

Свідоцтво про державну реєстрацію Серія ПЛ №788-45 Р від 11 квітня 2007р.

Засновник: Головне управління юстиції у Полтавській області, видається за кошти Полтавської обласної ради, згідно програми “Правової освіти населення області 2011-2015 роки”.

Адреса: 36022 м. Полтава, пров. Рибальський, 10 “а”.

Тел. факс: (0532) 57-26-14, (050) 63-12-862

Тираж 1000 примірників. Оригінал- макет ПП “Сонатта” Друк: ПП “ІнАрт”

Редакція не несе відповідальність за зміст статей і рекламних оголошень.

Передрук матеріалів без погодження з редакцією заборонено.

Редакційна колегія

Начальник

Головного управління юстиції
у Полтавській області

Колотілова Тетяна Михайлівна

Заступник начальника

Головного управління юстиції
у Полтавській області

Маренко Любов Миколаївна

Начальник Головного Управління
праці та соціального захисту

населення Полтавської обласної
державної адміністрації

Корнієнко Людмила Василівна

Заступник начальника

Головного управління освіти і науки

Полтавської обласної державної
адміністрації

Горбаньова Світлана Володимирівна

Заступник начальника Головного
управління, - начальник управління

інформаційної політики Головного
управління інформації

та внутрішньої політики

Полтавської обласної державної
адміністрації

Коробов Олег Ігорович

Голова комісії з питань забезпечення
законності та правопорядку

Полтавської обласної ради

Хрїстов Дмитро Іванович

Начальник відділу правової роботи,
правової освіти та державної

реєстрації нормативно - правових
актів Головного управління юстиції

у Полтавській області

Зубарева Світлана Віталіївна

Головний редактор

Карюк Світлана Володимирівна

**Начальник
Головного управління юстиції
у Полтавській області
Т.М. Колотілова**

Ураховуючи значення органів державної виконавчої служби у забезпеченні виконання рішень судів, третейських судів та інших органів, а також посадових осіб, Указом Президента України № 569/2009 від 22.07.2009 в Україні встановлено професійне свято - День працівника державної виконавчої служби, яке відзначається щорічно 17 грудня.

Здійснення виконання рішень судів відповідно до Закону України "Про державну виконавчу службу" покладено на органи державної виконавчої служби, які входять до системи органів Міністерства юстиції України і завданням яких є своєчасне, повне і неупереджене примусове виконання рішень, передбачених законом.

За 12 років існування державної виконавчої служби відношення в суспільстві до цього органу було досить неоднозначним. Спочатку про існування цього органу в суспільстві знали тільки окремі верстви населення. Згодом, з огляду на функцію, яку вказаний орган виконує в суспільстві, його діяльність все частіше ставала предметом обговорення в засобах масової інформації. Щоправда і до сьогоднішнього дня нерідко навіть в засобах масової інформації журналісти називають представників державної виконавчої служби - "судовими виконавцями". Значимість виконуваної в

Дещо про роботу державної виконавчої служби

державі функції цим органом важко переоцінити, адже саме виконання судових рішень є заключним етапом судового процесу, на якому і повинно бути реалізовано відновлення порушеного права, що і є метою всього судового процесу. Адже постановлене судом рішення може залишитися тільки декларацією, в разі, якщо воно не буде доведено до логічного закінчення, іншими словами виконане державним виконавцем.

Останніми роками діяльність цієї інституції жваво обговорюється різними верствами населення та в засобах масової інформації. Оцінку роботи державних виконавців можна почути, як від пересічних громадян так із вуст найвищих посадових осіб держави та правоохоронних органів. Безперечно, така, так би мовити, "популярність" є з одного боку ознакою того, що виконувана в суспільстві функція є актуальною на сьогоднішній день. Адже, в демократичному суспільстві засобом вирішення протиріч в будь-якій сфері є звернення з позовом до суду, а виконавча служба є інструментом, через який здійснюється реалізація прийнятого судом рішення. Однак для справедливості слід зазначити, що оцінки, якими "нагороджують" цей орган, не завжди є позитивними і дуже часто в засобах масової інформації ми зустрічаємо критичні погляди на діяльність державної виконавчої служби. Щоб бути об'єктивними, давайте спробуємо розібратись в причинах цього, користуючись мовою цифр та фактів. А статистика, як відомо, річ уперта.

На даний час в Полтавській області згідно штатного розпису здійснюють виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) 224 державних виконавці у 31 територіальному відділі ДВС та відділі примусового виконання рішень, який входить до складу Управління державної виконавчої служби.

За 11 місяців 2011 року в органах державної виконавчої служби Полтавської області перебувало на виконанні 313 013 виконавчих документів. Як свідчать статистичні дані, кожен рік, починаючи з 1999 року (час створення

**Щиро вітаю
з нагоди професійного
свята -
Дня працівника
державної виконавчої
служби!**

*Нелегку професію обрала для
вас доля,
адже щодня працівники ДВС
сумлінно стоять на сторожі
державності,
забезпечуючи виконання
рішень судів,
винесених іменем України.
Така необхідна щоденна
кропітка праця
захищає гарантовані
Конституцією
права і свободи.*

*Переконана, що високий
професіоналізм
фахівців ДВС Полтавської
області
забезпечить утвердження
справедливості
та законності у суспільстві.*

*Бажаю міцного здоров'я,
великого родинного щастя
та благополуччя вам
та вашим близьким.*

**З повагою,
Начальник Головного
управління юстиції
у Полтавській області
Т.М. Колотілова**

ДВС), кількість виконавчих документів, що підлягали виконанню, збільшувалась в середньому на 25 - 30 %. А якщо порівняти кількість виконавчих проваджень у 2011 та 1999 роках, то вона збільшилась протягом 12 років у 4 рази.

Про що свідчить така статистика? По-перше, про те, що правовідносин в суспільстві невинно збільшується з року в рік і громадяни та юридичні особи все частіше звертаються за захистом своїх прав до судових органів, а тому збільшується кількість рішень судів, які надходять на виконання до органів державної виконавчої служби.

Збільшення кількості виконавчих документів, які надходять на виконання до органів державної виконавчої служби, прямо пропорційно впливає на збільшення навантаження на кожного державного виконавця. Якщо врахувати кількість державних виконавців за штатним розписом, то середньомісячне навантаження на одного державного виконавця області станом на 01.12.2011 становило майже 200 виконавчих документів.

Будь-яких нормативів по навантаженню на державних виконавців на сьогоднішній день не існує, оскільки різні категорії виконавчих документів потребують різної кількості затраченого державним виконавцем часу. Але спостерігаючи за зміною динаміки щомісячного навантаження на кожного державного виконавця, можна зробити висновок про встановлення сталої тенденції зростання щомісячного навантаження протягом останніх років. Це пов'язано із збільшенням кількості рішень судів та інших органів і посадових осіб, що надходять на виконання до органів ДВС. Проте вказаний процес залежить виключно від рівня правовідносин в суспільстві та роботи судів. Збільшення кількості виконавчих проваджень призводить до того, що державні виконавці все менше часу можуть приділяти роботі з кожним виконавчим документом. Аналізуючи роботу державних виконавців, приходимо до висновку, що оптимальним є навантаження в 40-50 виконавчих документів на одного державного виконавця в місяць. Однак протягом всього часу існування державної виконавчої служби навантаження на кожного державного виконавця як мінімум вдвічі перевищувало вказані показники.

Слід зазначити, що Управлінням державної виконавчої служби ГУЮ у Полтавській області постійно проводяться заходи, які спрямовані на оптимізацію виконавчого процесу. Це в першу чергу підвищення фахового рівня державних виконавців шляхом надання методичних роз'яснень, проведення навчальних семінарських занять. Важливим аспектом є ведення Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень, який покликаний не тільки сприяти налагодженню контролю за ходом кожного виконавчого провадження, але й оптимізувати роботу державних виконавців при підготовці та оформленні процесуальних документів. Одним із факторів проведення оцінки діяльності органів державної виконавчої служби є завершення виконавчих проваджень. За 11 місяців 2011 року державними виконавцями було завершено 187 837 виконавчих документів. Рік ще не закінчено, але багато це чи мало? Якщо порівняти кількість завершених виконавчих документів протягом минулих років, то кожним державним виконавцем з року в рік забезпечується завершення все більшої кількості виконавчих проваджень.

Розглядаючи вказані показники, як один із факторів оцінки роботи органів державної виконавчої служби, може виникнути питання чому кількість завершених виконавчих проваджень стовідсотково не дорівнює кількості відкритих виконавчих проваджень протягом року. Цьому є об'єктивне пояснення. Пояснюється це специфікою виконавчого процесу та особливостями виконання окремих категорій виконавчих документів. Наприклад, з метою моніторингу та оцінки ефективності роботи органів державної виконавчої служби Мін'юстом України двічі на рік проводиться зріз статистичних показників роботи у формі складання статистичної звітності, починаючи з кожного державного виконавчого регіону та держави загалом. Одним із критеріїв оцінки роботи кожного державного виконавця є завершення виконавчих проваджень, як кінцева стадія виконання судового рішення. Однак, окремі категорії рішень не можуть бути завершені ні протягом 6 місяців, ні навіть одного року. Прикладом цього є категорія рішень судів про стягнення аліментів. Оскільки, Сімейним кодексом України

визначено, що батьки зобов'язані утримувати дітей до досягнення ними повноліття, то виконавчі документи, видані на підставі рішень судів про стягнення аліментів, знаходяться на виконанні в органах ДВС до досягнення дитиною повноліття. Тобто виконавчі провадження про стягнення аліментів перебувають на виконанні від одного до вісімнадцяти років і можуть бути завершеними тільки після досягнення дитиною повноліття та сплати боржником коштів за кожен місяць. Крім того, Законом України "Про виконавче провадження" передбачено підстави для зупинення виконавчого провадження. Оскільки, під час зупинення виконавчого провадження виконавчі дії не проводяться, на день проведення збору статистичних показників такі провадження не можуть бути завершеними.

З кожним роком зростають і суми коштів, які належить стягнути за рішеннями судів. Тенденція значного зростання сум, які підлягають стягненню, спостерігається починаючи з 1999 року, тобто фактично з моменту створення державної виконавчої служби.

У порівнянні з минулим 2010 роком, сума, що підлягала стягненню за документами станом на 01.12.2011 збільшилась на 73 %.

Отже, сума коштів які підлягають стягненню так само як і інші показники невинно зростають з року в рік. За 11 місяців 2011 року державними виконавцями області стягнуто 193 166 595 грн.

З кожним роком державні виконавці все більше коштів спрямовують до Державного бюджету України шляхом збільшення суми виконавчого збору стягнутої державними виконавцями. Так, у 2011 році органами державної виконавчої служби Полтавської області додатково стягнуто із боржників, які добровільно не виконали рішення суду виконавчий збір на суму 10 283 662 грн., в той час як у 2010 році - 4 107 825 грн.

Проте, не дивлячись на значні досягнення в роботі державної виконавчої служби, позитивну динаміку стримують проблеми об'єктивного характеру, усунення яких дасть змогу вивести роботу державної виконавчої служби на якісно новий рівень.

Роль державного виконавця у суспільстві

У період, коли українська держава, як і все суспільство, продовжує переживати часи вагомих змін, що базуються на пріоритетності захисту прав людини, важливою у цих процесах є роль державного виконавця, на якого законодавцем покладена функція примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб). Адже основою подальшого розвитку нашої держави є відданість загально-визнаним цінностям, ідеалам свободи, гарантованої та непорушної власності.

При порушенні будь-яких конституційних прав чи власних інтересів, фізична або юридична особа звертається до суду, інших державних правозахисних органів, розраховуючи на те, що держава захистить їх від неправомірних дій і допоможе поновити порушені права та законні інтереси.

Однак, захист прав, свобод та інтересів не завершується прийняттям рішення компетентного органу. Після даного юридичного акту настає процедура виконання прийнятого рішення, і саме на цій стадії основну роль варто віддати державному виконавцю.

Правовий та соціальний статус державного виконавця визначений Законами України "Про державну виконавчу службу" та "Про виконавче провадження".

Державний виконавець є представником влади, тому перед ним також стоїть завдання вжити всіх передбачених законодавством заходів для практичного втілення у життя положень основного Закону нашої держави.

Виконавче провадження є завершальною стадією судового провадження, на якій державний виконавець здійснює заходи примусового виконання рішень у спосіб та порядок, визначені цим рішенням. Перелік обов'язків і повноважень для нього визначений Законом України "Про виконавче провадження".

Державний виконавець вживає заходів примусового виконання рішень шляхом звернення стягнення на кошти, майно боржника, в тому числі на заробітну плату, доходи, стипендію, пенсію тощо. Отже, правова природа повноважень державного виконавця пок-

ладає на нього обов'язки щодо розпорядження майном боржника.

Слід зауважити, що саме державний виконавець виконує за боржника його обов'язок перед стягувачем у випадку, коли боржник має юридичну та фактичну можливість самотійно виконати свій обов'язок, але у зв'язку з дефектом волі не виконує його.

Отже, державний виконавець своїми діями щодо розпорядження майном створює правові наслідки для боржника. При цьому норми Конституції щодо непорушності права власності є незаперечними, однак, як бачимо, будь-яке право породжує певний обов'язок.

Саме держава наділяє державного виконавця повноваженнями щодо обмеження прав власника стосовно належного йому майна.

Незважаючи на те, що державний виконавець є "виконавцем" (у прямому значенні цього слова) волі суду чи іншого органу, уповноваженого на прийняття рішення (посадової особи), у суспільстві існує недостатнє розуміння правової природи повноважень державного виконавця.

При цьому знову ж таки слід зауважити, що будь-яке владне рішення без подальшої його реалізації втрачає свою сутність, адже для поновлення порушеного права - не завжди достатньо отримати захист юрисдикційних органів у формі владного рішення. Його ще потрібно реалізувати, виконати. Адже невиконання рішень, що ухвалені судами іменем держави, підриває авторитет цієї держави. З цього вбачається також важливість участі державного виконавця у процесі творення правової демократичної держави.

Як показує практика, робота державного виконавця є достатньо клопіткою і відповідальною. Особа, що претендує на зайняття такої посади повинна володіти знаннями не лише сфері юриспруденції. Постійна робота з людьми (стягувачі, боржники) різних темпераментів потребує базових знань психології, етики тощо.

Діяльність органів державної виконавчої служби з примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) свідчить про те, що незважаючи на значні

Шановні колеги!

Щиро вітаю Вас з професійним святом - Днем працівника державної виконавчої служби. Як правозахисна інституція системи юстиції, державна виконавча служба є єдиним органом примусового виконання судових рішень в Україні. Від рівня професіоналізму, відповідальності та компетентності державних виконавців залежить своєчасність і повнота виконання рішень судів, а отже - забезпечення дотримання прав і свобод громадян. Перекоаний, що всі працівники державної виконавчої служби усвідомлюють колосальну відповідальність, яка на них покладена, тому й надалі з честю виконуватимуть свої професійні обов'язки, вірно служитимуть інтересам України та її громадян і примножуватимуть традиції своєї професії. Бажаю вам міцного здоров'я, щастя, життєвих гараздів, благополуччя та нових професійних перемог!

**Начальник Управління державної виконавчої служби
Головного управління юстиції
у Полтавській області
В.Б. Качмар**

зусилля, докладені Мін'юстом України за період існування державної виконавчої служби, на сьогоднішній день залишається ряд проблемних питань, які потребують вирішення.

Однак, їх вирішення залежить також від нас самих, нашої правосвідомості, вміння правильно сприймати та реагувати на негативні для нас реалії.

Тому оцінюючи роль державного виконавця у сучасному, більш правосвідомому - в порівнянні з минулими роками, суспільстві кризь призму примусового виконання рішень потрібно зазначити про те, що судові рішення вже гарантує здійснення прав сторін, визнаних судом і підтверджених ним обов'язків, а функція реалізації цих

гарантій покладена саме на державного виконавця при примусовому виконанні таких рішень.

Начальник Управління державної виконавчої служби Головного управління юстиції у Полтавській області
В.Б. Качмар

Права пацієнтів у рішеннях Європейського суду з прав людини

За роки своєї діяльності Європейський суд з прав людини (далі ЄСПЛ) прийняв чимало Рішень, які стосуються захисту прав людини в галузі охорони здоров'я. Рішення ЄСПЛ мають вагомий вплив на національне законодавство загалом та правозастосовну практику зокрема, що відображене у нормі ст. 17 Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини" від 23 лютого 2006 р., згідно з якою суди застосовують у розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Насамперед зупинимося на ключовому праві людини - праві на життя, без якого всі інші можливості втрачають своє значення. За ст. 2 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950) (далі - Конвенція) кожен має право на життя, яке охороняється законом. Українське законодавство закріплює невід'ємне право людини на життя, що гарантоване у ст. 27 Конституції України та ст. 281 Цивільного кодексу України, а також обов'язок держави - захищати життя людини.

Цікавим у контексті забезпечення цього права є кілька Рішень ЄСПЛ, які висвітлюють різні аспекти реалізації права на життя, зокрема Рішення Європейського Суду з прав людини "Во проти Франції" (*Vo v. France*) (2004). У ньому Суд дійшов висновку, що питання про те, з якого моменту виникає право людини на життя, повинно вирішуватись на національному рівні. Також у Рішенні зазначено, що природа і правовий статус ембріона чи плода не є визначений на європейському рівні загалом. На думку Суду, потенціал і здатність ембріона людини стати людиною потребують його захисту в ім'я людської гідності, однак це не вимагає розглядати його як людину, котрій належить право на життя у сенсі ст. 2 Конвенції. Окрім цього, в Рішенні ЄСПЛ "Во проти Франції" було зазначено, що конвенційне зобов'язання держави у кожному випадку, коли йдеться про порушення права на життя, не повинно полягати лише у формі надання кримінально- правового захисту. Наприклад, у системі охорони здоров'я таке зобов'язання полягало б у вжитті заходів, необхідних для захисту

життя особи, а також у проведенні розслідувань для з'ясування причин смерті пацієнта. Ключовим у цьому контексті з погляду медичного права є Рішення ЄСПЛ у справі "Биржиковський проти Польщі" (*Burzykowski v. Poland*) (2006). У фабулі Рішення передбачено, що 11 липня 1999 року дружину заявника привезли до Медичної академії м. Вроцлава, де вона мала того ж дня народжувати. Однак пологи не починалися, а діагностичні апарати показували, що у дитини є проблеми з серцем. Було вирішено робити кесаревий розтин, який проводили наступного дня о 10 год. Дружині заявника зробили ін'єкцію, після чого вона впала в кому. Спроби повернути хвору до свідомості були безуспішними. Згодом дружину заявника перевезли у відділення інтенсивної терапії, а 31 липня 1999 року вона померла. У новонародженого сина заявника відразу з'явилися проблеми з серцем, а також ускладнення неврологічного характеру. Наразі він потребує постійного медичного спостереження. При розгляді справи Суд встановив, що сталося порушення ст. 2 Конвенції, яке виявилось у відсутності належного розслідування обставин смерті дружини заявника та істотного погіршення здоров'я його сина. Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 20 000 євро як компенсацію моральної шкоди і 1 150 євро на відшкодування судових витрат. У висновку Суду в даній справі наголошується на необхідності швидкого вирішення справ, які стосуються смерті особи в медичних закладах. Помилки, допущені медпрацівниками, повинні швидко з'ясуватися. Далі ця інформація має невідкладно розповсюджуватися серед персоналу медичної установи загалом, аби не допустити повторення негативного досвіду в майбутньому, а відтак гарантувати пацієнтам надання якісніших медичних послуг.

Хрестоматійною справою щодо права на припинення життя, яка слухалася у Суді стала справа "Претті проти Великої Британії" (*Pretty v. the United Kingdom*) (2002). Діана Претті - громадянка Великої Британії страждала

на невиліковну форму рідкісної нейродегенеративної хвороби - захворювання рухового нейрона (усе її тіло нижче ший було паралізоване). Пані Претті мала чітке бажання припинити свої страждання і гідно піти з життя, проте через хворобу вона не могла вчинити жодних активних дій, спрямованих на вчинення акту самогубства. Чоловік п. Претті погодився ввести їй медикамент (снодійне) в дозі, достатній для того, щоби настала смерть, проте за англійськими законами допомога людині, яка здійснює самогубство, вважається злочином і Королівський Прокурор попередив чоловіка п. Претті про те, що змушений буде притягти його до кримінальної відповідальності у випадку, якщо він допоможе дружині піти з життя. Програвши усі національні суди, п. Претті звернулася до ЄСПЛ з вимогою визнати кримінальне переслідування особи, яка допоможе їй піти з життя порушенням низки статей Конвенції. Суд відхилив вимогу заявниці визнати порушення ст. 8 Конвенції, якою заборонено втручання у приватне життя заявниці, яким вона вважала заборону її чоловікові допомогти їй піти з життя. На аналогічних постулатах стоїть національний законодавець, передбачаючи у ст. 281 Цивільного кодексу України заборону задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя (п. 4), а у ст. 52 Основ законодавства України про охорону здоров'я закріплюючи положення, згідно з яким медичним працівникам заборонено здійснення евтаназії - навмисного пришвидшення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань (ч. 3). Поряд із ст. 2 Конвенції практично у кожному Рішенні йдеться і про порушення ст. 3 ("Заборона катувань"), яка закріплює, що нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. Зазначене право також опосередковано, але пов'язане з охороною здоров'я, зокрема в аспекті забезпечення людині доступу до медичної допомоги, заборони дискримінації у цій галузі. В Рішенні ЄСПЛ у справі "Яковенко проти України" (*Yakovenko v. Ukraine*) (2007) зазначено,

що заявник скаржився на ненадання йому необхідної медичної допомоги, пов'язаної із наявними у нього захворюваннями на ВІЛ та туберкульоз. Зокрема, Судом було встановлено, що хоча адміністрація закладу знала про ВІЛ-позитивність заявника, невідкладні медичні заходи, передбачені законодавством, вжиті не були. Яковенка не було скеровано до лікаря інфекціоніста для антиретровірусного лікування і, окрім цього, не здійснювався контроль за супутніми інфекціями. А також було з'ясовано, що лікарі швидкої медичної допомоги неодноразово пропонували госпіталізувати заявника у лікарню для подальшого обстеження, однак адміністрація відмовлялась від госпіталізації, а лікування, що було призначено хворому, адміністрація не забезпечувала. На думку Суду, ненадання своєчасної і належної медичної допомоги заявнику в зв'язку з ВІЛ і туберкульозом прирівнюється до нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження у розумінні ст. 3 Конвенції. У справі "Коваль проти України" (Koval v. Ukraine) (2006) Рішення ЄСПЛ було таким самим. Взявши до уваги відсутність достатнього медичного догляду за п. Ковалем та умови його тримання під вартою, які без сумніву мали шкідливий вплив на його здоров'я та психічний стан, Суд постановив, що було порушено ст. 3 Конвенції. Природа, перебіг і суворість поводження із п. Ковалем, а також негативний вплив умов тримання під вартою на стан його здоров'я можуть вважатись нелюдськими чи такими, що принижують людську гідність.

Ще однією не менш важливою проблематикою є право на згоду та відмову від медичного втручання, що закріплено ст. 284 Цивільного кодексу України та ст.ст. 42, 43 Основ законодавства України про охорону здоров'я. онституційною основою цього права є ст. 29 Основного Закону України, в якій гарантовано право людини на особисту недоторканність. Але законодавець передбачає винятки і дозволяє у невідкладних випадках, коли реальна загроза життю хворого є наявною, згода хворого або його законних представників на медичне втручання не потрібна (п. 5 ст. 284 Цивільного кодексу України, ч. 2 ст. 43 Основ законодавства України про охорону здоров'я). Декларація про політику у сфері забезпечення прав пацієнта в Європі (1994) визначає, що в разі, коли пацієнт не в змозі висловити свою волю, а медичне втручання необхідне за невідкладними показаннями, варто припустити, що згода на таке втручання є; винятком може бути випадок, коли пацієнт раніше заявив, що не погодиться на медичне втручання в ситуації, подібній до тієї, в яку він потрапив (п. 3.3). За ст. 5 Конвенції кожен має право на свободу

та особисту недоторканність Нікого не може бути позбавлено свободи інакше, ніж відповідно до процедури, встановленої законом, і в тих випадках, зокрема, як: законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг (п. "е"). Положення п. "е" ч. 1 ст. 5 Конвенції дає змогу позбавлення волі на підставі захисту громадської безпеки та здоров'я населення. На сьогодні Суд дав тлумачення лише трьом категоріям осіб, що зазначені у цьому положенні Конвенції, а саме: алкоголікам, бродягам, психічно хворим. У Рішенні "Вітольд Літва проти Польщі" (Witold Litwa v. Poland) (2000) суд вважає, що слово алкоголік у своєму загальному розумінні визначає особу, яка схильна до алкоголю. Об'єкт та цілі цієї норми Конвенції не можуть тлумачитись як такі, що дають змогу тільки затримання алкоголіків у вузькому сенсі, тобто осіб у клінічному стані алкоголізму. Суд вважає, що відповідно до цього положення, особи, які не мають медичного діагнозу алкоголіків, але поведінка яких під впливом алкоголю загрожує громадському порядку або їм самим, можуть бути затримані для захисту громадських чи їхніх власних інтересів, зокрема таких, як їхнє здоров'я або особиста безпека. Питання щодо психічнохворих з'ясовував Суд у Рішенні "Вінтерверп проти Нідерландів" ("Winterwerp v. the Netherlands") (1979). У Конвенції не вказано, що потрібно розуміти під словом "психічно хворі". Цей термін не може бути чітко витлумачений - як зазначалось Комісією, значення цього терміна постійно розширюється разом із новими досягненнями в галузі психіатрії, появою гнучкіших методів лікування, змінами у ставленні суспільства до психічних захворювань, зокрема, зростає розуміння проблем психічно хворих пацієнтів. У будь-якому разі очевидно, що п. "е" ч. 1 ст. 5 Конвенції не слід розуміти як дозвіл на затримання особи лише тому, що її погляди або поведінка відхиляються від норми, яка переважає у конкретному суспільстві. На думку Суду, за винятком невідкладних випадків, особа не може бути позбавлена волі, якщо не буде достовірно встановлено, що вона психічно хвора (тобто проведена медична експертиза). Крім того, розлад психіки повинен мати такий характер або такий ступінь, який би виправдовував обов'язкове позбавлення свободи, а правомірність подальшого утримання у психіатричній лікарні залежить від того, чи зберігається стан психічного розладу. Суд наголосив у висновку Рішення "Горшков проти України" (Gorshkov v. Ukraine) 2005 р., що ключовою гарантією за п. 4 ст. 5 Конвенції є те, що особа, яку примусово утримують у

психіатричному закладі, повинна мати право на судовий перегляд за її власним бажанням. Доступ особи, яка утримується, до суду не має залежати від доброї волі адміністрації закладу, де утримується особа.

Актуальними є, звичайно, і справи, пов'язані із захистом права особи на повагу до її приватного і сімейного життя (ст. 8 Конвенції). Права пацієнта на медичну інформацію і медичну таємницю належать до найчастіше порушуваних на практиці У ст. 286 Цивільного кодексу України та ст. 39-1 Основ законодавства України про охорону здоров'я закріплено право пацієнта на таємницю про стан свого здоров'я, а також про факт звернення за медичною допомогою, діагноз, відомості, одержані при його медичному обстеженні. Аналізуючи текст Клятви лікаря, затвердженої Указом Президента від 15 червня 1992 року, звертаємо увагу, на закріплення обов'язку лікаря зберігати лікарську таємницю і не використовувати її на шкоду людині. У контексті цього Суд зазначив (Рішення у справі "М.С. проти Швеції" (M.C. v. Sweden) (1997)): "Охорона даних особистого характеру, й особливо медичних даних, має основоположне значення для здійснення права на повагу до приватного та сімейного життя. є важливим не лише для захисту приватного життя хворих, а й для збереження їхньої довіри до працівників медичних закладів і системи охорони здоров'я взагалі. Національне законодавство має забезпечувати відповідні гарантії, щоб унеможливити будь-яке повідомлення чи розголошення даних особистого характеру стосовно здоров'я, якщо це не відповідає гарантіям, передбаченим ст. 8 Конвенції". У Рішенні ЄСПЛ у справі "Z проти Фінляндії" (Z v. Finland) (1997) Суд наголосив: Без такого захисту ті, хто потребує медичної допомоги, можуть утриматись від надання інформації особистого чи інтимного характеру, необхідної для потрібного лікування і навіть від звернення за такою допомогою, ставлячи під загрозу своє здоров'я, у випадку заразних хвороб і здоров'я суспільства.

Отже, як бачимо, ЄСПЛ у своїх Рішеннях торкається широкого спектра питань, які прямо чи опосередковано присвячені правам людини у галузі охорони здоров'я. Імплементація Рішень ЄСПЛ у вітчизняну юридичну практику сприятиме удосконаленню законодавства України, підвищенню рівня захищеності прав людини

Начальник
Зінківського РУЮ
О.В. Гурин

Право на свободу пересування і вибору місця проживання

Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну.

Право на свободу пересування і вибору місця проживання в межах держави та право залишати будь-яку країну, включаючи власну, закріплено також міжнародними актами: Загальною декларацією прав людини від 10 грудня 1948 р. (ст. 13), Міжнародним пактом про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. (ст. 12), Протоколом № 4 до Європейської конвенції про захист прав і основних свобод від 16 вересня 1963 р. (ст. 2), Європейською конвенцією про правовий статус трудящих мігрантів (Страсбург, 24 листопада 1977 р.) і багатосторонніми та іншими двосторонніми міжнародними актами.

Формування коментованої статті 33 включає дві іпостасі свободи пересування - статичну і динамічну. Вона охоплює як право перебування в одному місті, так і його зміну, включаючи свободу виїзду за кордон, переїзду на постійне або тимчасове місце проживання в іншу країну і безперешкодне повернення на батьківщину.

За Цивільним кодексом України (ст. 29) місцем проживання фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо), у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово.

Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, вільно обирає собі місце проживання, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Місцем проживання фізичної особи віком від десяти до чотирнадцяти років є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я тощо, в якому вона проживає, якщо інше місце проживання не встановлено за згодою між дитиною та батьками (усиновлювачами, опікуном) або організацією, яка виконує щодо неї функції опікуна.

У разі спору місце проживання фізичної особи віком від десяти до чотирнадцяти років визначається органом опіки та піклування або судом.

Місцем проживання фізичної особи, яка не досягла десяти років, є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я, в якому вона проживає.

Місцем проживання недієздатної особи є місце проживання її опікуна або місцезнаходження відповідної організації, яка виконує щодо неї функції опікуна.

Фізична особа може мати кілька місць проживання.

Свобода пересування включає свободу перебування в певному пункті протягом короткого чи тривалого строку, без створення там постійного місця проживання, чи свободу закріпити за собою нове місце проживання, якщо не має наміру повертатися на старе.

Місце проживання має значення для здійснення і захисту прав особи, для забезпечення сталості цивільних правовідносин. Так, місце проживання в багатьох випадках має значення для встановлення підсудності цивільних справ, знати місце проживання боржника потрібно для встановлення місця виконання обов'язку, якщо інше не передбачається законом або договором. По місту проживання спадкодавця встановлюється місце відкриття спадщини.

Вільне пересування і вибір місця проживання є суттєвою гарантією свободи особистості, умовою її професійного і духовного розвитку. Це право є невідчужуваним та непорушним.

Водночас свобода пересування, вільний вибір місця проживання, а також право вільно залишати територію України можуть бути обмежені в інтересах національної або громадської безпеки, для забезпечення громадського порядку, запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших осіб і тільки на основі закону, а не інших нормативних актів.

21 січня 1994 р. введено в дію Закон України "Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України". Саме цей Закон регулює порядок здійснення права громадян на виїзд за кордон і повернення в Україну осіб, які є громадянами України, а також встановлює порядок оформлення документів для зарубіжних поїздок, визначає випадки тимчасового обмеження права на виїзд за кордон.

Документом, що надає право на виїзд з України і в'їзд в Україну, посвідчує

особу громадянина за кордоном, є паспорт громадянина України для виїзду за кордон, у відповідних випадках - посвідчення особи моряка, службовий паспорт, дипломатичний паспорт.

У видачі паспорту, тобто в праві виїзду за кордон, громадянинові України може бути відмовлено лише тимчасово і тільки у випадках, якщо:

- 1) він обізнаний з відомостями, які становлять державну таємницю. Як це передбачається Законом України "Про державну таємницю", обмеження повинні бути доведені до відома громадян уповноваженим органом - керівником навчального закладу, командуванням військової частини під час прийняття на роботу (навчання) та зарахування на військову службу, пов'язаних з допуском до відомостей, що становлять державну таємницю;
- 2) діють не врегульовані аліментні, договірні чи інші не виконані зобов'язання - до виконання зобов'язань, або розв'язання спору за погодженням сторін у передбачених законом випадках, або забезпечення зобов'язань заставою, якщо інше не передбачено міжнародним договором України;
- 3) проти нього порушено кримінальну справу - до закінчення провадження у справі;
- 4) він засуджений за вчинення злочину - до відбуття покарання або звільнення від покарання;
- 5) він ухиляється від виконання зобов'язань, покладених на нього судовим рішенням, - до виконання зобов'язань;
- 6) він свідомо сповістив про себе неправдиві відомості - до з'ясування причин і наслідків подання неправдивих відомостей;
- 7) він підлягає призову на строкову військову службу - до вирішення питання про відстрочку від призову;
- 8) щодо нього подано цивільний позов до суду - до закінчення провадження у справі;
- 9) він за вироком суду визнаний особливо небезпечним рецидивістом чи перебуває під адміністративним наглядом міліції - до погашення (зняття) судимості чи припинення нагляду.

У випадках, передбачених цими пунктами, може бути відмовлено у праві виїзду за кордон також громадянинові, який одержав паспорт для виїзду раніше - до виникнення обставин, передбачених пунктами 1-9.

Порядок в'їзду до іноземної держави регулюється її законами. Рішення про видачу візи - дозволу на виїзд приймають консульські посадові особи цієї

держави.

Громадянин України ні за яких підстав не може бути обмежений у праві повернутися в Україну.

Згідно з Декларацією про права людини відносно осіб, що не є громадянами країни, де вони проживають, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 13 грудня 1985 р. (40/144), іноземці, які на законних підставах перебувають на території певної держави, користуються правом на свободу пересування і свободу вибору місця проживання за винятком обмежень, передбачених законом. В Україні вони встановлені Законом від 4 лютого 1994 р. № 3929 XII "Про правовий статус іноземців", Правилами в'їзду іноземців в Україну, їх виїзду з України і транзитного переїзду через її територію.

Згідно з ст. 3 Закону "Про правовий статус іноземців" іноземці можуть у встановленому порядку іммігрувати в Україну на постійне проживання або для працевлаштування на визначений строк, а також тимчасово перебувати на її території. Іноземець може отримати дозвіл на імміграцію та іммігрувати на постійне проживання в Україні, якщо він:

- має в Україні законне джерело існування;
- перебуває у близьких родинних відносинах (батько, мати, діти, брат, сестра, дід, баба, онуки) з громадянами України;
- перебуває на утриманні громадянина України;
- має на своєму утриманні громадянина України;
- в інших передбачених законами України випадках. Іноземці, які іммігрували на постійне проживання або для тимчасового працевлаштування, отримують посвідки відповідно на постійне або тимчасове проживання.

Іноземці, які перебувають в Україні на іншій законній підставі, вважаються такими, що тимчасово перебувають в Україні.

Вони зобов'язуються зареєструвати свої національні паспорти або документи, які їх замінюють, і виїхати з України після закінчення відповідного строку перебування. Іноземці можуть пересуватися по території України і обирати місце проживання в ній відповідно до порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

**Начальник
Комсомольського МУЮ
О.В. Опанасенко**

Міжнародний досвід щодо запобігання та протидії корупції

Аналіз міжнародного досвіду боротьби з корупцією свідчить про те, що за сучасних умов прояви корупції стали тими чинниками, що створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, негативно впливають на всі сторони суспільного життя.

На сьогодні кримінальні елементи певною мірою змінили форми і методи протиправної діяльності, дедалі частіше спрямовують свої зусилля на встановлення контролю над найбільш прибутковими сферами економічних відносин, залучають до реалізації корисливих задумів корумпованих представників органів влади, намагаються проникнути до управлінських структур різних рівнів для лобювання власних інтересів. Значна частина кримінальних формувань має тісні міжрегіональні та міжнародні зв'язки.

Чинники успішної протидії корупції вже давно відомі та апробовані міжнародною спільнотою. Це, насамперед, відкритість влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства, свобода слова, свобода та незалежність засобів масової інформації. За умов масштабної корупції акцент робиться саме на усуненні причин, а не на боротьбі з конкретними проявами. Так для правових систем деяких розвинутих країн узагалі не характерно використання в законодавстві терміну "боротьба" - законодавці закладають в нормативно-правовому акті принципи попередження правопорушень, які стосуються певної сфери діяльності.

Однією з головних складових формування і реалізації ефективної системи боротьби з корупцією є чітка взаємодія держав, у першу чергу їх правоохоронних органів, на регіональному і міжнародному рівнях, участь у заходах боротьби з цим негативним явищем, запроваджених у межах Організації Об'єднаних Націй, Радою Європи, Інтерполом, Міжнародним валютним фондом, Світовим банком та іншими міжнародними інституціями.

Корупція, як соціальне явище, притаманна будь-якому суспільству, будь-якій державі, жодна країна у світі сьогодні не може оголосити себе вільною від корупції. Однак окремим країнам світу вдається ефективно боротися з цим негативним явищем. Так досить чітка й ефективна система боротьби з корупцією, яка спирається на солідну нормативно-правову базу та однозначну підтримку суспільства діє у Фінляндії. Саме цю країну міжнародна неурядова організація по боротьбі з корупцією визначає як одну з найменш корумпованих країн серед 133 країн світу.

Для фінської правової системи не є характерними закони з використанням терміну "боротьба" з визначенням певного виду злочину. Фінський законодавець заклад принцип попередження та застереження вчинення злочинів у кожному нормативно-правовому акті, що визначають конкретну

сферу діяльності, а не вид злочину. Згідно з положеннями Кримінального Кодексу Фінляндії, за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як "корупція", передбачено санкції від штрафу до ув'язнення строком до чотирьох років в залежності від ступеня суспільної небезпеки злочину.

У галузі боротьби з корупцією у Бельгії пішли не лише традиційним репресивним шляхом - установами кримінальної відповідальності за корупційні діяння, а також подбали про попередження корупції. Так ця проблема знайшла своє відображення у межах реформи COPERNIC (модернізації державного управління), зокрема у реформі сектору фінансового контролю. Бельгія розширила поняття корупції стосовно зловживання владою, не обмежуючись лише кримінальним аспектом, а й залишивши місце для таких понять, як роз'яснення норм (правил, стандартів), їх нагадування, транспарентність поведінки, що приведе до вироблення кодексу поведінки (деонтології).

Досвід боротьби з корупцією у Німеччині та Словаччині свідчить про ефективність задіяння громадськості для боротьби з корупцією. Зокрема, відомство кримінальної поліції однієї з федеральних земель впровадило прийом анонімних повідомлень від громадян про економічні злочини. Таке рішення було прийнято за результатами пілотного проекту, під час якого за чотири місяці до вищезазначеного спецпідрозділу, який складається всього з 9 працівників прокуратури та 33 поліцейських, надійшло 184 повідомлення. Карні справи було відкрито у 124 випадках, з яких 30 % стосується справ щодо корупції. З метою отримання інформації про посадові злочини та локалізації цього явища в правоохоронних структурах Словацької Республіки встановлено спеціальну телефонну лінію, по якій громадяни країни можуть повідомляти про відомі їм протиправні дії правоохоронців. Одночасно в мережі "Інтернет" створено веб-сторінку, де бажаючі можуть висловити свої пропозиції щодо необхідних заходів по боротьбі з корупцією в державних установах.

Важливу роль у боротьбі з корупцією відіграють Національні програми по боротьбі з корупцією, прийняті урядами багатьох держав світу. Першочергову увагу в цих програмах приділено створенню механізмів та системи ефективного контролю, в т.ч. і за роботою недержавних організацій та широкого спектру незалежних засобів масової інформації. Зазначені заходи вже пройшли успішне випробування у багатьох європейських країнах, а тому використання цього досвіду має стати для нашої держави орієнтиром на шляху до європейської інтеграції.

**Провідний спеціаліст
Полтавського МУЮ
Б.І. Зезекало**

Спадкування в Україні

Спадкування - це перехід прав та обов'язків від фізичної особи, що померла (спадкодавця) до інших осіб (спадкоємців), як зазначається у ст. 1216 ЦКУ. Тобто це, процес що розпочинається зі смертю людини і закінчується оформленням свідоцтва про право на спадщину, а в окремих випадках - державною реєстрацією.

Виходячи зі ст. 1218 ЦКУ, до складу спадщини входять всі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Спадкодавцем за спадковим правом України може бути тільки фізична особа, що померла, після смерті якої здійснюється спадкове правонаступництво. Такими особами можуть бути громадяни України незалежно від їх цивільної дієздатності, іноземці, особи без громадянства, які проживають на території України і ті, що проживають за кордоном.

В Україні спадкоємство здійснюється за заповітом або за законом.

Якщо фізична особа склала заповіт і не скасувала його за життя, то в разі її смерті, спадкування здійснюється за заповітом, тобто за останньою волею спадкодавця. Заповіт - це особисте розпорядження фізичної особи своєю власністю на випадок смерті.

Іншим видом є спадкування за законом, тобто умови спадкування визначаються законом, а саме - коло спадкоємців і частка спадщини кожного з них визначаються не волею спадкодавця, а законом.

Спадкоємець за законом набуває прав та обов'язків і є загальним, а не частковим правонаступником.

Усі майнові права, які переходять до спадкоємців у процесі спадкування, називають спадковим активом, а сукупність обов'язків-спадковим пасивом. Прийняття спадщини передбачає загальне, а не вибіркоче правонаступництво. Наприклад, спадкодавцеві належали автомобіль, житловий будинок та грошовий вклад. Із цього майна автомобіль був придбаний в кредит і на час прийняття спадщини перебуває у заставі. Спадкоємець не може прийняти у спадщину будинок і грошовий вклад, а від автомобіля, обтяженого заставою, відмовитися. Прийняття спадщини та відмова від спадщини поширюється на все спадкове майно.

Як визначено ст.1222 ЦКУ спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини. В спадковому праві України не існує будь-яких обмежень у праві громадянина стати спадкоємцем в залежності від статі, віку, фізичного, психічного стану здоров'я, раси, національності тощо.

Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою.

Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою.

Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна - місцезнаходження основної частини рухомого майна.

Право на спадкування мають особи, визначені в заповіті. У разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини право на спадкування за законом одержують особи, визначені у ст.ст. 1261 - 1265 ЦКУ.

Державний нотаріус
Ю.В. Шкляр

Право на життя

Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави - захищати життя людини.

Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

Право на життя є найважливішим із числа громадянських прав. Власне, всі права і свободи людини невіддільні від її права і життя мають реальну цінність лише за умови захисту життя і здоров'я людини гарантованого державою.

Статтею 3 Загальної декларації прав людини закріплено, що кожна людина має право на життя.

Пунктом 1 статті 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права встановлено, що право на життя є невід'ємним правом кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.

Пункт 1, статті 2 Конвенції встановлює, що право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

Протокол №6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується смертної кари (прийнятий 28 квітня 1983 року; із змінами і доповненнями, внесеними Протоколом №11 від 11 травня 1994 року) встановлено, що смертна кара скасовується і що нікого не може бути засуджено до такого покарання або страчено (стаття 1).

Згідно зі ст. 2 цього Протоколу держава може передбачити у своєму законодавстві смертну кару за діяння, вчинені під час війни або невідвротної загрози війни; таке покарання застосовується лише у випадках, передбачених цим законодавством і згідно з його положеннями. Держава повідомляє Генерального секретаря Ради Європи про відповідні положення цього законодавства.

Відповідно до Закону України "Про ратифікацію Протоколу № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари" від 22 лютого 2000 року Верховна Рада України постановила Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари, із змінами, внесеними Протоколом № 11, підпи-

саний від імені України 5 травня 1997 року, ратифікувати із збереженням застосування смертної кари відповідно до статті 2 цього Протоколу.

У той же час необхідно підкреслити і такий аспект Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. У пункті 2 її статті 2 позбавлення життя не розглядається як порушення права на життя, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
в) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання.

Положення статті 27 Конституції України базується на положеннях вищезазначених міжнародно-правових актів.

Відповідно до її частини першої кожна людина має невід'ємне право на життя. Частина ж друга цієї статті встановлює, що ніхто не може бути свавільно позбавлений життя і що обов'язок держави - захищати життя людини.

Ці положення повторюють положення статті 3 Загальної декларації прав людини та пункту 1 статті 6 міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

За змістом положення частини першої статті 27 Конституції України суб'єктом невід'ємного права на життя є кожна людина незалежно від статусу - громадянин України, іноземець, особа без громадянства.

Положення частин першої і другої статті 27 Конституції України стали предметом розгляду Конституційного Суду України у зв'язку із справою про смертну кару.

У пункті 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідальності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99) зазначено, що значення терміна "свавільно", який вживається у частині другій статті 27 Конституції України не розкрито.

Начальник
Оржицького РУЮ
Н.В. Шульга

Таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції

Статтею 12 Загальної декларації прав людини встановлено, що ніхто не може зазнавати безпідставного посягання на таємницю його кореспонденції. Кожна людина має право на захист законом від таких посягань.

Термін "ніхто" стосується як громадянина держави, так і іноземця та особи без громадянства.

Оскільки у наведеній статті йдеться про безпідставне посягання на таємницю кореспонденції, це не виключає допустимості такого посягання за наявності певних підстав.

Пунктом 1 статті 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права встановлено, що ніхто не може зазнавати свавільних чи незаконних посягань на таємницю його кореспонденції. Відповідно до пункту 2 цієї статті кожна людина має право на захист законом від таких посягань.

Пунктом 1 статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визначено, що кожен має право на повагу до своєї кореспонденції. Пунктом 2 цієї статті встановлено, що органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту моралі або для захисту прав і свобод інших людей.

Стаття 31 Конституції України в цілому узгоджується з викладеними положеннями міжнародних актів з прав людини.

У статті конкретизовано основні форми кореспонденції: телеграфна, листування, телефонні розмови та інша кореспонденція. В умовах постійного розвитку засобів зв'язку ця норма поширюється на будь-які його види, в тому числі на електронну пошту, кореспонденцію, надіслану факсом тощо.

Відповідно до конституційних вимог як державні установи зв'язку, так і громадські організації та приватні підприємства, що працюють у сфері інформаційної комунікації, повинні зберігати таємницю кореспонденції. Дотримання прав на таємницю кореспонденції означає заборону розкривати, розпечатувати, розпаковувати листи, розголошувати відомості, що містяться в іншій особистій кореспонденції.

Згідно зі статтею 31 будь-які винятки з права на таємницю листування, телефонні розмови, телеграфну та іншу кореспонденцію повинні відповідати наступним умовам:

- вони можуть бути встановлені лише судом;
- суд може встановлювати їх тільки у випадках, передбачених законом;
- випадки мають бути обумовлені лише з метою запобігати злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи і є законними тільки тоді, коли іншими способами одержати інфор-

мацію неможливо.

Крім того, відповідно до статті 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження права на таємницю листування, телефонні розмови, телеграфну та іншу кореспонденцію із зазначенням строку дії цих обмежень.

Відповідно до частини третьої статті 306 Цивільного кодексу України фізична особа має право на таємницю листування, телеграм, телефонних розмов, телеграфних повідомлень та інших видів кореспонденції. Листи, телеграми тощо є власністю адресата.

Частиною другою зазначеної статті встановлено, що листи, телеграми та інші види кореспонденції можуть використовуватися, зокрема шляхом опублікування, лише за згодою особи, яка направила їх, та адресата.

Якщо кореспонденція стосується особистого життя іншої фізичної особи, для її використання, зокрема шляхом опублікування, потрібна згода цієї особи.

У законодавстві України визначена процедура порушення таємниці кореспонденції. Так, відповідно до частини першої статті 187 Кримінально-процесуального кодексу України арешт на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв'язку може бути застосовано лише за наявності достатніх підстав вважати, що у листах, телеграфній та іншій кореспонденції підозрюваного чи обвинуваченого іншим особам або іншим осіб підозрюваному чи обвинуваченому, а також у інформації, якою вони обмінюються за допомогою зв'язку, містяться дані про вчинений злочин або документи і предмети, що мають доказове значення, і якщо іншим способом одержати ці дані неможливо.

Частина третя цієї статті визначає, що арешт на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв'язку з метою запобігати злочині може застосовано до порушення кримінальної справи.

Відповідно до частини четвертої статті 187 Кодексу за наявності підстав, передбачених частиною першою цієї статті, слідчий за погодженням з прокурором звертається з поданням до голови апеляційного суду за місцем провадження слідства про накладення арешту на кореспонденцію чи зняття інформації з каналів зв'язку. Голова суду чи його заступник розглядає подання, вивчає матеріали справи, при необхідності вислуховує слідчого, вислуховує думку прокурора, після чого залежно від підстав для прийняття такого рішення вносить постанову про накладення арешту на таку кореспонденцію чи зняття інформації з каналів зв'язку або про відмову в цьому. Постанова оскарженню не підлягає.

Начальник
Оржицького РУЮ
Н.В. Шульга

Право на відпочинок

Відповідно до статті 24 Загальної декларації прав людини кожна людина має право на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого часу та на оплачувану періодичну відпустку.

Підпунктом d) статті 7 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права встановлено, що держави-учасниці цього Пакту визнають право кожного на справедливі і сприятливі умови праці, включаючи, зокрема, відпочинок, дозвілля і розумне обмеження робочого часу та оплачувану періодичну відпустку так само, як і винагороду за святкові дні.

Оскільки наведені положення застосовують термін "кожний", це означає, що суб'єктами вказаних прав є громадяни держави, іноземці, особи без громадянства.

Згідно з підпунктом а) пункту 1 статті 24 Конвенції про статус біженців Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, таке саме становище, що й громадянам, щодо оплачуваних відпусток. Отже, Україні має зобов'язання надати біженцям, які законно проживають на її території, таке ж становище щодо оплачуваних відпусток, як і громадянам України. При цьому право на відпустку не пов'язане з формальним визначенням статусу біженця. Це право не пов'язується також з тим, якою саме Договірною Державою було визначено статус біженця. Єдиним критерієм для зрівняння у праві на відпустку є законність проживання біженця на території України.

Ст. 45 Конституції України закріплює право кожного, хто працює (тобто громадянина України, іноземці, особи без громадянства), на відпочинок, розкриває зміст цього права та визначає порядок його здійснення. Згідно з частиною третьою цієї статті умови здійснення права на відпочинок визначаються законом.

(початок, продовження на ст.12)

(продовження,
початок на ст.11)

За змістом частини другої статті 64 Конституції України права, що передбачені статтею 45 Конституції України, можуть бути обмежені в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Питання, що стосуються використання права на відпочинок, детально врегульовано в Кодексі законів про працю України.

Відповідно до його статті 74 громадянам, які перебувають у трудових відносинах з підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, а також працюють за трудовим договором у фізичної особи, надаються щорічні (основна та додаткові) відпустки із збереженням на їх період місця роботи (посади) і заробітної плати. Отже, це положення застосовує термін "громадянин".

Однак стаття 75 Кодексу, якою визначається тривалість щорічної основної відпустки, вживає поняття "працівники", яке може застосовуватися однаковою мірою до громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Відповідно до частини першої статті 75 Кодексу щорічна основна відпустка надається працівникам тривалістю не менше як 24 календарні дні за відпрацьований робочий рік, який налічується з дня укладення трудового договору. Частиною другою цієї ж статті передбачено, що особам віком до вісімнадцяти років надається щорічна основна відпустка тривалістю 31 календарний день.

Правовідносини пов'язані з відпустками, регулюються Законом України "Про відпустки" від 15 листопада 1996 року (зі змінами).

Закон України "Про відпустки" зрівнює у праві на відпустки іноземців та осіб без громадянства з громадянами України.

Реалізація міжнародних стандартів, пов'язаних зі шлюбно-сімейними відносинами, у національному праві

У сучасному світі, коли проблема прав людини вийшла далеко за межі окремої держави, виникла необхідність у створенні універсальних міжнародно-правових стандартів, які також визнаються як основні права людини. Ці стандарти відображені у низці важливих міжнародно-правових актів, що встановили загальнолюдські стандарти прав та інтересів особи, визначивши ту межу, за яку держава не може виходити. Таким чином, права людини стали об'єктом регулювання не лише окремої держави, а й міжнародного співтовариства. Обсяг прав і свобод людини в сучасному суспільстві визначається не лише особливостями певного співтовариства людей, а й розвитком людської цивілізації в цілому, рівнем інтегрованості міжнародного співтовариства.

У ході Другої світової війни були виявлені недоліки в міжнародному регулюванні прав та свобод людини. Цей етап у розвитку людства довів необхідність, з одного боку, підтримки міжнародного миру та безпеки, а з іншого - дотримання прав і свобод людини.

Створення ООН та прийняття її Статуту поклали початок якісно новому етапу міждержавних відносин у сфері прав людини. Статут ООН покладає на держави обов'язок дотримуватися основних прав і свобод людини, не допускаючи при цьому будь-якої дискримінації.

Загальна декларація прав людини - рішення Генеральної Асамблеї ООН, прийняте 10 грудня 1948 року - є найбільш авторитетним джерелом міжнародних норм щодо прав людини. Загальна декларація разом з Міжнародними пактами про права людини іноді позначається як Міжнародний Білль про права людини.

Україна ратифікувала ці пакти 1973 р. Те ж саме зробили понад сто інших країн світу і, тим самим, вони зобов'язалися привести своє національне законодавство у відповідність до прописаних у пактах вимог. Міжнародно-правові акти отримали верховенство над внутрішнім законодавством. А це надало можливість громадянину, чий політичний чи громадянський права порушені, звернутися за захистом безпосередньо до Комітету з прав людини при ООН, якщо він вичерпав можливості захисту, надані національним законодавством. Якщо ж певне право людини не отримало конституційного закріплення з боку держави, воно визнається таким на основі міжнародних актів.

Одним із визнаних Декларацією прав людини є право вступати в шлюб без обмежень за ознакою раси, національності або релігійних переконань, рівність прав та обов'язків обох наречених при вступі до

шлюбу та при його розірванні (стаття 16 Декларації).

В українському законодавстві ці положення закріплені в статті 24 Основного Закону, яка визначає визначає: "Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками".

Принциповим положенням національного законодавства є те, що кожен з подружжя має рівні права й обов'язки в шлюбі і сім'ї. Так, дружина і чоловік мають право на повагу до своєї індивідуальності своїх звичок та уподобань (ст.51 Сімейного кодексу України); на фізичний та духовний розвиток, на здобуття освіти, прояв своїх здібностей, на створення умов для праці та відпочинку (ст.52 СК України), на зміну прізвища (ст.53 СК України). Дружина й чоловік мають рівні права на володіння, користування й розпорядження майном, яке було набуто подружжям за час шлюбу, якщо інше не встановлено домовленістю між ними (статті 63, 66, 69 СК України). Дружина й чоловік повинні матеріально підтримувати один одного (ст. 75 СК України), брати участь у витратах, пов'язаних із хворобою або каліцтвом другого з подружжя (ст.90 СК України). У сімейних відносинах подружжя не має переваг один перед одним, хоча в окремих випадках законом враховуються біологічні особливості жінки та чоловіка, які перебувають в шлюбі. Так, дружина має право на утримання від чоловіка під час вагітності (ч.1 ст. 84 СК України).

Аналізуючи частини 2 і 3 ст.16 Декларації, а саме: "Шлюб може укладатися тільки при вільній і повній згоді сторін, що одружуються. Сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства та держави", бачимо їх відтворення у ст.51 Конституції. У цій статті шлюб визначається як сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану, набуває юридичної сили за умови, що він ґрунтується на вільній згоді жінки й чоловіка. Вільна згода означає, що і чоловік, і жінка, які, за правилом, досягли шлюбного віку, усвідомлюють значення своїх дій і їх наслідки. Однак згода не може вважатися вільною, коли вона дається під впливом фізичного чи психічного насильства з боку інших осіб.

Згоду на шлюб наречений та наречена оприлюднюють під час реєстрації шлюбу, а тому їх присутність у момент реєстрації є обов'язковою.

Шлюб, вчинений без вільної згоди жінки

або чоловіка, визнається недійсним за рішенням суду.

Питання вільної згоди, на наш погляд межує із віковим цензом вступу в шлюб. Неоднаковими є умови законодавчого врегулювання вступу до шлюбу у різних країнах. Так у більшості країн шлюбний вік визначається у 18 років, хоча у деяких встановлено і нижчі межі (для жінок зазвичай нижче від чоловіків). Наприклад, у Франції для чоловіків - 18, для жінок - 15 років; в Англії - 16 років за згодою батьків і 18 без неї; у ФРН - 18 років; в Японії відповідно 18 і 16 років; в Італії - 16 років для чоловіків і 14 для жінок (у виняткових випадках шлюбний вік може бути додатково знижений на два роки відповідно до постанови державного прокурора при суді); в Іспанії - 14 років для чоловіків і 12 - для жінок; у США в різних штатах шлюбний вік може бути від 15 до 21 року для чоловіків і від 14 до 18 років для жінок; в країнах Латинської Америки - 16-18 років для чоловіків і 14-15 років для жінок; для Колумбії і Еквадору - шлюбний вік відповідно чоловіків і жінок - 14 і 12 років. Частіше за все для шлюбів неповнолітніх необхідно отримати згоду осіб, які здійснюють батьківську владу, опіку тощо.

Отже, завдяки міжнародному визнанню норм Загальної декларації в конституціях більше ніж 120 країн світу перелік, зміст і припустимі обмеження прав і свобод, які містяться в Декларації, перетворилися на загальновизнані звичаєві норми міжнародного права, тобто на міжнародні стандарти прав людини, яких мають дотримуватися всі країни світу. На весвітній конференції з прав людини (Відень, 1993 р.) представники 171 держави, в тому числі і України, підтвердили універсальність та загальнообов'язковість міжнародних стандартів прав людини і наголосили, що їх виконання є важливим чинником існування демократичного суспільства у будь-якій країні.

**Начальник
Кременчуцького МУЮ
Н.К. Проценко**

Спадкування фермерського господарства

Відповідно до ст. 1218 ЦК України до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема:

- 1) особисті немайнові права;
- 2) право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами (ст. 1219 ЦК України).

Спадкування фермерського господарства здійснюється з урахуванням вимог Цивільного кодексу України, Земельного кодексу України, Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, Закону України "Про фермерське господарство".

Статтею 1 Закону України "Про фермерське господарство" від 19.06.2003 року, встановлено, що фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках наданих їм для ведення фермерського господарства.

Таке господарство може бути створене одним громадянином України або кількома громадянами України, які є родичами або членами сім'ї та діє на основі Статуту, в якому зазначаються найменування господарства, його місцезнаходження, адреса, предмет і мета діяльності, порядок формування майна (складеного капіталу), органи управління, порядок прийняття ними рішень, порядок вступу до господарства та виходу з нього та інші положення, що не суперечать законодавству України.

До складу майна фермерського господарства (складеного капіталу) можуть входити: будівлі, споруди, облаштування, матеріальні цінності, цінні папери, продукція, вироблена господарством у результаті господарської діяльності, одержані доходи, інше майно, набуте на підставах, що не заборонені законом, право користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будівлями, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права (в тому числі на інтелектуальну власність), грошові кошти, які передаються членами фермерського господарства до його складеного капіталу (ст. 19 Закону України "Про фермерське господарство").

Згідно зі ст. 31 Земельного кодексу землі фермерського господарства можуть складатися із:

- а) земельної ділянки, що належить на праві власності фермерському господарству як юридичній особі;
- б) земельних ділянок, що належать громадянам - членам фермерського господарства на праві приватної власності;
- в) земельної ділянки, що використовується фермерським господарством на умовах оренди.

Крім того, громадяни - члени фермерського господарства мають право на одержання безоплатно у власність із земель державної і комунальної власності земельних ділянок у розмірі земельної частки (паю).

Також фермерському господарству може належати інше майно та майнові права. Складність визначення результатів діяльності фермерського господарства полягає в тому, що частина майна не може бути реально оцінена до певного строку, наприклад, це рослини, які знаходяться на полях і до їх збору не може бути оцінені, але можуть і повинні бути описані.

У пункті 218 Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України зазначено, що спадкування майна фермерського господарства здійснюється з урахуванням вимог Закону України "Про фермерське господарство". Більш конкретного порядку спадкування не зазначено.

Фермерське господарство як цілісний майновий комплекс включає майно, передане до складеного капіталу, не розподілений прибуток, майнові та інші зобов'язання (ст. 22 Закону України "Про фермерське господарство").

Підприємство як єдиний майновий комплекс є нерухомістю (ч. 3 ст. 191 ЦК України).

**За матеріалами
відділу нотаріату
ГУЮ у Полтавській області**

Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 51, ст.553)

{Із змінами, внесеними згідно із Законами

N 2375-IV (2375-15) від 20.01.2005, ВВР, 2005, N 10, ст.194

N 2704-IV (2704-15) від 23.06.2005, ВВР, 2005, N 32, ст.421

N 3201-IV (3201-15) від 15.12.2005, ВВР, 2006, N 13, ст.110

N 1066-VI (1066-17) від 05.03.2009, ВВР, 2009, N 29, ст.396

N 1559-VI (1559-17) від 17.11.2009, ВВР, 2010, N 1, ст.2 }

{ В редакції Закону N 1878-VI (1878-17) від 11.02.2010, ВВР, 2010, N 18, ст.141 }

Цей Закон визначає правові, економічні, організаційні засади проведення державної реєстрації речових та інших прав, які підлягають реєстрації за цим Законом, та їх обтяжень і спрямований на забезпечення визнання та захисту державою цих прав, створення умов для функціонування ринку нерухомого майна.

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Сфера застосування Закону

1. Цей Закон регулює відносини, пов'язані з державною реєстрацією прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

2. Дія цього Закону не поширюється на державну реєстрацію прав на повітряні і морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні та інші об'єкти цивільних прав, на які поширюється правовий режим нерухомої речі.

Стаття 2. Визначення термінів

1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

державна реєстрація речових прав на нерухоме майно (далі - державна реєстрація прав) - офіційне визнання і підтвердження державою фактів виникнення, переходу або припинення прав на нерухоме майно, обтяження таких прав шляхом внесення відповідного запису до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно;

Державний реєстр речових прав на нерухоме майно (далі - Державний реєстр прав) - єдина державна інформаційна система, що містить відомості про права на нерухоме майно, їх обтяження, а також про об'єкти та суб'єктів цих прав;

нерухоме майно - земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких неможливе без їх знецінення та зміни призначення;

обтяження - заборона розпоряджатися та/або користуватися нерухомим майном, яка встановлена або законом, або актами уповноважених на це органів державної влади, їх посадових осіб або яка виникає на підставі договорів.

Стаття 3. Засади державної реєстрації прав

1. Державна реєстрація прав є обов'язковою. Інформація про права на нерухоме майно та їх обтяження підлягає внесенню до Державного реєстру прав.

2. Держава гарантує достовірність зареєстрованих прав на нерухоме майно.

3. Права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації відповідно до цього Закону, виникають з моменту такої реєстрації.

4. Права на нерухоме майно, що виникли до набрання чинності цим Законом, визнаються дійсними у разі відсутності їх державної реєстрації, передбаченої цим Законом, за таких умов:

якщо реєстрація прав була проведена відповідно до законодавства, що діяло на момент їх виникнення, або якщо на момент виникнення прав діяло законодавство, що не передбачало обов'язкової реєстрації таких прав.

5. Державна реєстрація прав є публічною, проводиться органом державної реєстрації прав, який зобов'язаний надавати інформацію про зареєстровані права та їх обтяження в порядку, встановленому цим Законом. Державна реєстрація прав та їх обтяжень проводиться в порядку черговості надходження заяв.

6. Будь-які правочини щодо нерухомого майна (відчуження, управління, іпотека тощо) укладаються, якщо право власності на таке майно зареєстровано згідно з вимогами цього Закону.

7. Державна реєстрація прав проводиться за місцем розташування об'єкта нерухомого майна в межах території, на якій діє відповідний орган державної реєстрації прав.

Стаття 4. Права та обтяження, що підлягають державній реєстрації

1. Обов'язковій державній реєстрації підлягають речові права та обтяження на нерухоме майно, розміщене на території України, що належить

фізичним та юридичним особам, державі в особі органів, уповноважених управляти державним майном, іноземцям та особам без громадянства, іноземним юридичним особам, міжнародним організаціям, іноземним державам, а також територіальним громадам в особі органів місцевого самоврядування, а саме:

1) право власності на нерухоме майно;

2) право володіння; право користування (сервітут); право користування земельною ділянкою для сільсько-господарських потреб (емфітевзис); право забудови земельної ділянки (суперфіцій); право господарського відання; право оперативного управління; право постійного користування та право оренди земельної ділянки; право користування (найму, оренди) будівлею або іншими капітальними спорудами, їх окремими частинами; іпотека; довірче управління майном;

3) інші речові права відповідно до закону;

4) податкова застава, предметом якої є нерухоме майно, та інші обтяження.

2. Речові права на нерухоме майно, зазначені в пунктах 2 і 3 частини першої цієї статті, є похідними і реєструються після державної реєстрації права власності на таке майно.

3. Право власності на житловий будинок, будівлю, споруду, квартиру може бути зареєстровано незалежно від того, чи зареєстровано право власності на земельну ділянку, на якій вони розташовані, крім випадків, якщо власником земельної ділянки та житлового будинку, будівлі, споруди, квартири, розташованих на ній, є та сама особа.

Стаття 5. Об'єкти нерухомого майна, розташовані на земельній ділянці, права стосовно яких підлягають державній реєстрації

У Державному реєстрі прав реєструються права на такі об'єкти нерухомого майна, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких неможливе без їх знецінення та зміни призначення:

1) житлові будинки;

2) квартири;

3) будівлі, в яких розташовані приміщення, призначені для перебування людини, розміщення рухомого майна, збереження матеріальних цінностей, здійснення виробництва тощо;

4) споруди (інженерні, гідротехнічні тощо) - земельні поліпшення, що не належать до будівель та приміщень, призначені для виконання спеціальних

технічних функцій;

5) приміщення - частини внутрішнього об'єму житлових будинків, будівель, квартир, обмежені будівельними елементами.

Розділ II ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ПРАВ

Стаття 6. Система органів державної реєстрації прав

1. Систему органів державної реєстрації прав становить спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань державної реєстрації прав - Міністерство юстиції України, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної реєстрації прав, та його територіальні органи, які є органами державної реєстрації прав.

2. Держателем Державного реєстру прав є спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань державної реєстрації прав - Міністерство юстиції України.

3. Адміністратором Державного реєстру прав є державне підприємство, що належить до сфери управління Міністерства юстиції України, здійснює заходи із створення та супроводження програмного забезпечення Державного реєстру прав та відповідає за технічне і технологічне забезпечення, збереження та захист даних, що містяться у Державному реєстрі прав.

Стаття 7. Компетенція спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань державної реєстрації прав

1. Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань державної реєстрації прав:

1) бере участь у формуванні державної політики у сфері реєстрації прав;

2) забезпечує створення та функціонування Державного реєстру прав;

3) організовує роботу, пов'язану із забезпеченням діяльності органів державної реєстрації прав;

4) здійснює керівництво та контроль за діяльністю органів державної реєстрації прав;

5) організовує роботу з підготовки та підвищення кваліфікації державних реєстраторів прав на нерухоме майно (далі - державний реєстратор);

6) здійснює державну реєстрацію прав на об'єкти нерухомого майна та підприємство як єдиний майновий комплекс, розміщені на території, що більша, ніж Автономна Республіка Крим, одна область, місто Київ чи Севастополь;

7) затверджує статут державного

підприємства - Адміністратора Державного реєстру прав, призначає його керівника;

8) здійснює контроль за використанням та збереженням належного державному підприємству (Адміністратору Державного реєстру прав) майна;

9) здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом та іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 8. Повноваження органу державної реєстрації прав

1. Орган державної реєстрації прав:

1) проводить державну реєстрацію прав та їх обтяжень або відмовляє у їх реєстрації;

2) забезпечує ведення Державного реєстру прав;

3) надає інформацію про зареєстровані права та їх обтяження в порядку, встановленому цим Законом;

4) забезпечує облік безхазяйного нерухомого майна;

5) здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом та іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 9. Державний реєстратор прав на нерухоме майно

1. Державним реєстратором може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж юридичної роботи не менш як два роки, пройшов стажування в органах державної реєстрації прав не менше шести місяців.

Не можуть бути призначеними на посаду державного реєстратора особи, щодо яких існують обмеження, передбачені Законом України "Про державну службу" (3723-12).

2. Державний реєстратор:

1) встановлює відповідність заявлених прав і поданих документів вимогам законодавства, а також відсутність суперечностей між заявленими та вже зареєстрованими правами на нерухоме майно, зокрема:

- відповідність обов'язкового дотримання письмової форми правочину та його нотаріального посвідчення (у випадках, встановлених законом);

- відповідність повноважень особи, яка подає документи на державну реєстрацію, та сторін (сторони) правочину, згідно з яким відбувається державна реєстрація виникнення, переходу, припинення прав на нерухоме майно або обтяження таких прав;

- відповідність відомостей про нерухоме майно, наявних у Державному реєстрі прав та поданих документах;

- відповідність даних про наявність

(або відсутність) інформації та/або відповідних документів, що свідчать про накладення (зняття) заборони (арешту) або інших обтяжень, що перешкоджають державній реєстрації прав, у тому числі відсутність встановлених законом заборон на відчуження нерухомого майна;

- наявність факту виконання умов правочину, з якими закон та/або договір (угода) пов'язує можливість проведення державної реєстрації виникнення, переходу, припинення прав на нерухоме майно або обтяження таких прав;

2) приймає рішення про державну реєстрацію прав, відмову в такій реєстрації, її зупинення, про державну реєстрацію обтяжень, про скасування запису, погашення запису та внесення змін до записів у Державному реєстрі прав;

3) відкриває і закриває розділи Державного реєстру прав, вносить до них відповідні записи;

4) веде реєстраційні справи щодо об'єктів нерухомого майна;

5) присвоює реєстраційний номер об'єкту нерухомого майна під час проведення державної реєстрації;

6) видає свідоцтво про право власності на нерухоме майно у випадках, встановлених статтею 18 цього Закону;

7) надає витяги з Державного реєстру прав або відмовляє у їх наданні у випадках, передбачених цим Законом;

8) у разі потреби вимагає подання передбачених законодавством додаткових документів, необхідних для державної реєстрації прав та їх обтяжень;

9) здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом та іншими нормативно-правовими актами.

3. Державний реєстратор не має права приймати рішення про державну реєстрацію прав на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені свого чоловіка чи своєї дружини, його (її) та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер). У такому разі державна реєстрація прав проводиться іншим державним реєстратором органу державної реєстрації прав.

4. Державний реєстратор самостійно приймає рішення про державну реєстрацію прав або відмову в такій реєстрації.

Втручання будь-яких органів, посадових і службових осіб, громадян та їх об'єднань у діяльність державного реєстратора, пов'язану з проведенням державної реєстрації прав, забороняється і тягне за собою відповідальність згідно із законом.

Розділ III ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР ПРАВ

Стаття 10. Державний реєстр прав

1. Державний реєстр прав містить відомості про зареєстровані права і обтяження, суб'єктів прав, об'єкти нерухомого майна, документи, на підставі яких проведено державну реєстрацію прав, і картографічні (графічні) дані. Невід'ємною складовою частиною Державного реєстру прав є база даних про реєстрацію заяв і запитів та реєстраційні справи.

2. Інформація про зареєстровані права на земельні ділянки, необхідна для ведення державного земельного кадастру, передається органу, який здійснює ведення державного земельного кадастру, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

3. Відомості, що містяться у Державному реєстрі прав, мають відповідати даним реєстраційної справи, яка містить документовані записи щодо прав на нерухоме майно та їх обтяжень. У разі їх невідповідності пріоритет мають дані реєстраційної справи.

4. Державний реєстр прав є державною власністю, складовою Національного архівного фонду і підлягає довічному зберіганню.

Вилучення будь-яких документів або частин Державного реєстру прав не допускається, крім випадків, передбачених законом.

5. Органи державної реєстрації прав забезпечують достовірність інформації, її захист від несанкціонованого доступу, оновлення, архівування та відновлення даних, їх оперативний пошук і документальне відтворення процедури державної реєстрації прав, оперативне надання витягів про зареєстровані права та/або їх обтяження з Державного реєстру прав.

Стаття 11. Структура Державного реєстру прав

1. Державний реєстр прав складається з розділів, які відкриваються на кожний об'єкт нерухомого майна під час проведення державної реєстрації права власності на нього.

2. Кожний розділ Державного реєстру прав складається з чотирьох частин, які містять відомості про:

- нерухоме майно;

- право власності та суб'єкта (суб'єктів) цього права;

- інші речові права та суб'єкта (суб'єктів) цих прав;

- обтяження прав на нерухоме майно та суб'єкта (суб'єктів) цих прав.

3. Порядок ведення Державного реєстру прав (1141-2011-п) визначає Кабінет Міністрів України.

Стаття 12. Картографічні (графічні)

дані Державного реєстру прав

1. Картографічні (графічні) дані Державного реєстру прав включають індексні кадастрові карти і кадастрові плани земельних ділянок. Ці дані призначені для ідентифікації нерухомого майна, відображення взаєморозташування об'єктів нерухомого майна, організації управління інформацією та контролю за проведенням державної реєстрації прав.

2. Порядок складання та затвердження, вимоги до оформлення індексних кадастрових карт і кадастрових планів земельних ділянок (1117-2010-п) встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 13. База даних про реєстрацію заяв і запитів Державного реєстру прав

1. Реєстрація заяв про державну реєстрацію прав та/або їх обтяжень, заяв про зупинення державної реєстрації прав, а також реєстрація запитів стосовно надання витягів з Державного реєстру прав проводиться в базі даних про реєстрацію заяв і запитів.

2. Заява і запит реєструються у базі даних Державного реєстру прав, якщо заявником додержані вимоги, встановлені цією статтею та статтями 16 і 17 цього Закону.

Стаття 14. Реєстраційна справа

1. Реєстраційна справа включає документи, в яких містяться відомості про нерухоме майно, право власності на нього, інші речові права та їх обтяження.

2. Документи розміщуються в реєстраційній справі у порядку їх надходження і нумеруються.

3. Реєстраційна справа підлягає довічному зберіганню в архіві, який створюється в органі державної реєстрації прав.

4. Порядок ведення архіву визначається Міністерством юстиції України за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері архівної справи.

Розділ IV ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ПРАВ ТА ЇХ ОБТЯЖЕНЬ

Стаття 15. Порядок проведення державної реєстрації прав та їх обтяжень

1. Державна реєстрація прав та їх обтяжень проводиться в такому порядку:

1) прийняття і перевірка документів, що подаються для державної реєстрації прав та їх обтяжень, реєстрація заяви;

2) встановлення факту відсутності

підстав для відмови в державній реєстрації прав та їх обтяжень, зупинення розгляду заяви про державну реєстрацію прав та/або їх обтяжень;

3) прийняття рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень, відмову в ній або зупинення державної реєстрації;

4) внесення записів до Державного реєстру прав;

5) видача свідоцтва про право власності на нерухоме майно у випадках, встановлених статтею 18 цього Закону;

6) надання витягів з Державного реєстру прав про зареєстровані права та/або їх обтяження.

2. Орган державної реєстрації прав зобов'язаний надати до відома заявників інформацію про необхідний перелік документів для здійснення державної реєстрації прав.

Перелік документів для здійснення державної реєстрації прав визначається Кабінетом Міністрів України у Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

3. У випадках, передбачених законодавством України, державна реєстрація прав проводиться після технічної інвентаризації об'єкта нерухомого майна, права стосовно якого підлягають державній реєстрації.

4. Державній реєстрації підлягають виключно заявлені права за умови їх відповідності законодавству і поданим документам.

5. Державна реєстрація прав (надання відмови в ній) проводиться в строк, що не перевищує чотирнадцяти робочих днів (крім випадків, встановлених у частині сьомій цієї статті) з моменту надходження до органу державної реєстрації прав заяви про таку реєстрацію та передбачених цим Законом та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до нього, документів, необхідних для її проведення.

Державна реєстрація іпотек, надання відмови в ній проводиться в строк, що не перевищує одного робочого дня.

6. У разі якщо під час розгляду заяви про державну реєстрацію прав встановлено, що до органу державної реєстрації прав подані інші заяви про державну реєстрацію прав на те саме майно, заяви розглядаються в порядку черговості їх надходження. При цьому заява розглядається тільки після прийняття рішення державним реєстратором щодо попередньо розглянутої заяви і внесення ним відповідного запису до Державного реєстру прав.

7. Розгляд заяви про державну реєстрацію обтяжень і прийняття рішення про таку реєстрацію, відмову у державній реєстрації обтяжень або

її зупинення проводиться в одинденний строк з дня надходження до органу державної реєстрації прав заяви та документів, необхідних для державної реєстрації обтяжень.

8. У разі надходження до органу державної реєстрації прав заяви про державну реєстрацію обтяжень, іпотеки на майно, щодо якого у зазначеному органі вже зареєстровано заяву про державну реєстрацію права на це майно, державний реєстратор спочатку розглядає заяву про державну реєстрацію прав, а після цього - заяву про державну реєстрацію обтяжень, іпотеки. При цьому строк державної реєстрації прав та їх обтяжень становить десять днів з дня державної реєстрації заяви про державну реєстрацію обтяжень, іпотеки.

9. Державна реєстрація обтяжень прав на нерухоме майно, право власності на яке не зареєстроване у Державному реєстрі прав, іпотеки майнових прав на нерухомість, будівництво якої не завершено, проводиться у спеціальному розділі Державного реєстру прав. При державній реєстрації права власності на таке майно записи про обтяження переносяться до відповідної частини відкритого розділу Державного реєстру прав.

10. Облік безхазяйного нерухомого майна проводиться органом державної реєстрації прав за заявою органу місцевого самоврядування в порядку, передбаченому для державної реєстрації прав на нерухоме майно.

11. Датою і часом державної реєстрації прав та їх обтяжень вважається дата і час реєстрації відповідної заяви в органі державної реєстрації прав.

12. Порядок державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень, а також порядок надання витягів з Державного реєстру прав встановлює Кабінет Міністрів України.

Стаття 16. Подання заяви про державну реєстрацію прав та їх обтяжень

1. Заява про державну реєстрацію прав та їх обтяжень подається до органу державної реєстрації прав, на території якого розміщений об'єкт нерухомого майна або більша за площею його частина.

2. Реєстрація заяв про державну реєстрацію прав та їх обтяжень проводиться в порядку черговості їх надходження.

3. Разом із заявою про державну реєстрацію прав та їх обтяжень подаються документи, що підтверджують виникнення, перехід, припинення відповідних прав, та документ, що підтверджує оплату послуг з державної реєстрації прав та їх обтяжень.

4. Заява про державну реєстрацію прав та їх обтяжень не приймається у разі

відсутності документа, що підтверджує оплату послуг з державної реєстрації прав та їх обтяжень.

5. При отриманні заяви та документів, необхідних для державної реєстрації прав та їх обтяжень, проводиться реєстрація заяви у базі даних про реєстрацію заяв та запитів із зазначенням дати і часу подання.

6. Заява про державну реєстрацію прав та їх обтяжень може бути відкликана до прийняття рішення державним реєстратором.

7. Державна реєстрація прав проводиться на підставі заяви правонабувача, сторін (сторони) правочину, за яким виникло право, або уповноважених ними (нею) осіб.

8. Державна реєстрація обтяжень проводиться на підставі заяви органу або посадової особи, якою встановлюється заборона на розпорядження нерухомим майном, або особи, в інтересах якої встановлюється обтяження.

9. Під час подання заяви про державну реєстрацію прав особи, визначені у частині сьомій цієї статті, повинні повідомити орган державної реєстрації прав про наявність встановленої законом заборони на відчуження нерухомого майна.

10. Під час подання заяви про державну реєстрацію прав та їх обтяжень фізична особа повинна пред'явити документ, що посвідчує її особу, а у разі подання заяви представником фізичної чи юридичної особи - документ, що підтверджує його повноваження діяти від імені таких осіб. У разі потреби представник іноземної особи пред'являє документи, легалізовані в установленому нормативно-правовими актами порядку.

Стаття 17. Вимоги до документів, що подаються для державної реєстрації прав та їх обтяжень

1. Текст документів, що подаються для державної реєстрації прав та їх обтяжень, повинен бути написаний розбірливо. Прізвище, ім'я, по батькові фізичних осіб та їх місце проживання, а також найменування юридичних осіб та їх місцезнаходження повинні бути написані повністю.

2. Не приймаються для державної реєстрації прав та їх обтяжень документи з підчищеннями або дописками, закресленими словами та іншими не обумовленими в них виправленнями, заповнені олівцем, а також з пошкодженнями, які не дають змоги однозначно тлумачити їх зміст.

3. Документи, що встановлюють виникнення, перехід, припинення прав на нерухоме майно і подаються для державної реєстрації прав, повинні відповідати вимогам, встановленим цим Законом та іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 18. Свідоцтво про право власності на нерухоме майно

1. Свідоцтво про право власності на нерухоме майно, що підтверджує виникнення права власності при здійсненні державної реєстрації прав на нерухоме майно, видається:

1) фізичним та юридичним особам на новозбудовані, реконструйовані об'єкти нерухомого майна;

2) членам житлового, житлово-будівельного, дачного, гаражного чи іншого відповідного кооперативу, які повністю внесли свої пайові внески;

3) юридичним особам у разі внесення до статутного фонду (статутного або складеного капіталу) об'єктів нерухомого майна їх засновниками (учасниками);

4) фізичним особам та юридичним особам, які в разі ліквідації (реорганізації) юридичної особи отримали у власність у встановленому законодавством порядку нерухоме майно юридичної особи, що ліквідується (реорганізується);

5) фізичним особам та юридичним особам, що вийшли зі складу засновників (учасників) юридичної особи за рішенням органу, уповноваженого на це установчими документами, отримали у власність об'єкт нерухомого майна, переданий їм;

6) реабілітованим громадянам, яким повернуто у власність належні їм об'єкти нерухомого майна;

7) у разі виділення окремого об'єкта нерухомого майна зі складу об'єкта нерухомого майна, що складається із двох або більше об'єктів;

8) фізичним та юридичним особам на об'єкти нерухомого майна, які в установленому порядку переведені з житлових у нежитлові і навпаки;

9) в інших випадках, встановлених законом.

2. Свідоцтво про право власності на нерухоме майно підписується державним реєстратором прав і засвідчується печаткою.

Стаття 19. Підстави для державної реєстрації прав та їх обтяжень

1. Державна реєстрація прав проводиться на підставі:

1) договорів, укладених у порядку, встановленому законом;

2) свідоцтв про право власності на нерухоме майно, виданих відповідно до вимог цього Закону;

3) свідоцтв про право власності, виданих органами приватизації наймачам житлових приміщень у державному та комунальному житловому фонді;

4) державних актів на право власності або постійного користування на земельну ділянку у випадках, встановлених законом;

5) рішень судів, що набрали законної сили;

6) інших документів, що підтверджують виникнення, перехід, припинення прав на нерухоме майно, поданих органу державної реєстрації прав разом із заявою.

2. Державна реєстрація обтяжень здійснюється на підставі:

1) встановленої законом заборони користування та/або розпорядження нерухомим майном;

2) рішень судів, що набрали законної сили;

3) постанови органів досудового слідства, державного виконавця про накладення арешту на нерухоме майно;

4) накладення заборони на відчуження нерухомого майна нотаріусом;

5) рішення органу місцевого самоврядування про віднесення об'єктів нерухомого майна до застарілого житлового фонду;

6) інших актів відповідних державних органів та посадових осіб згідно із законом;

7) договорів, укладених у порядку, встановленому законом.

Стаття 20. Відкриття і закриття розділу Державного реєстру прав та реєстраційної справи

1. У Державному реєстрі прав на кожний об'єкт нерухомого майна, право власності на який заявлено вперше, за рішенням державного реєстратора відкривається відповідний розділ та реєстраційна справа.

2. Розділ Державного реєстру прав та реєстраційна справа закриваються на підставі рішення державного реєстратора у разі:

1) знищення об'єкта нерухомого майна;

2) поділу, об'єднання об'єкта нерухомого майна або виділу частки з об'єкта нерухомого майна.

3. У разі прийняття державним реєстратором рішення про відмову в державній реєстрації відкривається тільки реєстраційна справа, яка підлягає закриттю після включення до неї відповідних документів.

4. Закрита реєстраційна справа підлягає довічному зберіганню в архіві органу державної реєстрації прав.

Стаття 21. Державна реєстрація прав у разі поділу або виділу частки з об'єкта нерухомого майна та об'єднання

об'єктів нерухомого майна

1. У разі поділу об'єкта нерухомого майна або виділу частки з об'єкта нерухомого майна відповідний розділ Державного реєстру прав та реєстраційна справа закриваються, реєстраційний номер цього об'єкта скасовується. Водночас для кожного з новостворених об'єктів нерухомого майна відкривається новий розділ Державного реєстру прав і нова реєстраційна справа, кожному з таких об'єктів присвоюється новий реєстраційний номер.

2. Записи про речові права та їх обтяження щодо об'єкта, який поділяється, або при виділі частки із цього об'єкта переносяться до розділів Державного реєстру прав, що відкриті на кожний новостворений об'єкт. Якщо правочинним або актом відповідного органу встановлено, що речові права та їх обтяження не поширюються на всі новостворені об'єкти нерухомого майна, записи про такі права та обтяження переносяться лише до розділів, відкритих для новостворених об'єктів, яких вони стосуються.

3. У разі об'єднання об'єктів нерухомого майна відповідні розділи Державного реєстру прав та реєстраційні справи закриваються, реєстраційні номери таких об'єктів скасовуються. Водночас для новоствореного об'єкта нерухомого майна відкривається новий розділ Державного реєстру прав і нова реєстраційна справа, такому об'єкту присвоюється новий реєстраційний номер.

4. Записи про речові права та їх обтяження щодо об'єктів, що об'єднуються, переносяться до розділу Державного реєстру прав, відкритого для новоствореного об'єкта, із зазначенням тієї його частини, щодо якої вони були зареєстровані.

Стаття 22. Перебіг строку державної реєстрації прав та їх обтяжень

1. У разі якщо документи для державної реєстрації прав та їх обтяжень подано не в повному обсязі, передбаченому нормативно-правовими актами, державний реєстратор у строк, встановлений частинами п'ятою, шостою і восьмою статті 15 цього Закону для розгляду заявлених прав, приймає рішення про зупинення розгляду заяви про державну реєстрацію прав та їх обтяжень і письмово повідомляє про це заявника.

2. Якщо заявник протягом п'яти робочих днів після отримання письмового повідомлення виконав вимоги державного реєстратора, загальний строк розгляду заявленого права продовжується на відповідний строк.

3. У разі невиконання зазначених вимог державний реєстратор приймає рішення про відмову в державній реєстрації прав та їх обтяжень.

Стаття 23. Зупинення державної

реєстрації прав

1. Державна реєстрація прав на нерухоме майно зупиняється у разі:

1) винесення ухвали суду про заборону вчинення дій, пов'язаних з державною реєстрацією прав;

2) крадіжки, втрати документів, що підтверджують виникнення, перехід, припинення прав на нерухоме майно, - за заявою правоволодільця про зупинення державної реєстрації прав на такий об'єкт.

2. Розгляд заяви про зупинення державної реєстрації прав і прийняття рішення про зупинення державної реєстрації, відмови у зупиненні державної реєстрації проводиться у дводенний строк після отримання органом державної реєстрації прав відповідної заяви.

3. Про зупинення державної реєстрації прав у разі винесення ухвали суду про заборону вчинення дій, пов'язаних з державною реєстрацією прав, державний реєстратор у п'ятиденний строк письмово повідомляє правоволодільця.

4. Державна реєстрація прав зупиняється на період до усунення обставин, що були підставою для прийняття рішення про зупинення державної реєстрації прав на підставі судового рішення про скасування заборони вчиняти дії, пов'язані з державною реєстрацією прав, або заяви правоволодільця про зняття зупинення державної реєстрації прав.

Стаття 24. Відмова у державній реєстрації прав та їх обтяжень

1. У державній реєстрації прав та їх обтяжень може бути відмовлено у разі, якщо:

1) заявлене право, обтяження не підлягає державній реєстрації відповідно до цього Закону;

2) об'єкт нерухомого майна або більша його частина розміщені на території іншого органу державної реєстрації прав;

3) із заявою про державну реєстрацію прав та їх обтяжень звернулася неналежна особа;

4) подані документи не відповідають вимогам, встановленим цим Законом, або не дають змоги встановити відповідність заявлених прав документам, що їх посвідчують;

5) заяву про державну реєстрацію прав, пов'язаних з відчуженням нерухомого майна, подано після державної реєстрації обтяжень, встановлених щодо цього майна, крім випадків, встановлених частиною дев'ятою статті 15 цього Закону;

6) заявлене право вже зареєстровано.

2. За наявності підстав для відмови в державній реєстрації оформлюється рішення за зразком, встановленим Міністерством юстиції України.

3. Відмова в державній реєстрації прав та їх обтяжень з підстав, зазначених у пункті 4 частини першої цієї статті, не позбавляє заявника права повторно звернутися із заявою за умови усунення перешкод для державної реєстрації прав та їх обтяжень.

4. Відмова в державній реєстрації прав та їх обтяжень з підстав, не передбачених цим Законом, заборонена.

Стаття 25. Реєстраційний номер об'єкта нерухомого майна

1. Реєстраційним номером об'єкта нерухомого майна є індивідуальний номер, який присвоюється кожному окремо визначеному об'єкту нерухомого майна при проведенні державної реєстрації права власності на нього, не повторюється на всій території України і залишається незмінним протягом усього часу існування такого об'єкта.

2. У разі переходу права власності на об'єкт нерухомого майна або зміни опису (даних) об'єкта нерухомого майна його реєстраційний номер залишається без змін.

3. Порядок присвоєння реєстраційного номера об'єкту нерухомого майна (1117-2010-п) встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стаття 26. Внесення записів до Державного реєстру прав

1. Записи до Державного реєстру прав вносяться на підставі прийнятого рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень.

2. Записи скасовуються, якщо підстави, за яких вони були внесені, визнані судом недійсними.

3. Записи про обтяження погашаються на підставі актів (рішень) уповноважених на це органів або посадових осіб.

Стаття 27. Виправлення технічних помилок у Державному реєстрі прав

1. У разі виявлення у свідоцтві про право власності на нерухоме майно та/або витязі з Державного реєстру прав технічної помилки, допущеної державним реєстратором, заінтересована особа письмово повідомляє у п'ятиденний строк про це державного реєстратора, який перевіряє відповідність відомостей Державного реєстру прав інформації, що міститься у заяві про державну реєстрацію прав та/або їх обтяжень. Якщо факт невідповідності підтверджено, державний реєстратор безоплатно виправляє допущену помилку в день надходження повідомлення. Виправлення технічної помилки у записях Державного реєстру прав, що була допущена не з вини державного реєстратора, здійсню-

ється за плату.

2. У разі виявлення технічної помилки, допущеної у записях Державного реєстру прав, державний реєстратор у п'ятиденний строк письмово повідомляє про це заінтересовану особу.

3. Заінтересована особа протягом п'яти робочих днів з дня отримання від державного реєстратора повідомлення про допущення технічної помилки у записях Державного реєстру прав повинна звернутися до нього із заявою про виправлення такої помилки.

4. Виправлення технічної помилки здійснюється у разі, якщо немає підстав вважати, що таке виправлення може завдати шкоди чи порушити права та законні інтереси правонабувачів або третіх осіб, які використовували відповідні реєстраційні записи.

Стаття 28. Надання інформації про державну реєстрацію прав та їх обтяжень з Державного реєстру прав

1. Інформація з Державного реєстру прав про державну реєстрацію прав та їх обтяжень надається у формі витягу, інформаційної довідки та виписки.

2. Витяг з Державного реєстру прав на підставі заяви мають право отримувати:

- власник (власники) нерухомого майна або їх уповноважені особи;

- спадкоємці (правонаступники - для юридичних осіб) або їх уповноважені особи;

- особа (особи), в інтересах якої (яких) встановлено обтяження, або їх уповноважені особи.

3. Інформаційну довідку з Державного реєстру прав на підставі письмового запити мають право отримувати суд, органи місцевого самоврядування, органи внутрішніх справ, органи прокуратури, органи державної податкової служби, органи Служби безпеки України та інші органи державної влади (посадові особи), якщо запит зроблено у зв'язку із здійсненням ними повноважень, визначених законом.

4. Орган державної реєстрації прав відмовляє в наданні витягу та інформаційної довідки, якщо заявник відповідно до закону не має права на отримання такої інформації.

5. Орган державної реєстрації прав зобов'язаний за заявою власника або правоволодільця надавати йому інформацію у формі виписки про осіб, які отримали відомості про права та обтяження прав на нерухоме майно, що йому належить.

6. Нотаріус при здійсненні нотаріальних дій користується інформацією з Державного реєстру прав, порядок доступу до якого встановлює Міністерство юстиції України.

7. Банки при здійсненні операцій з іпотеки користуються інформацією про іпотеку, обтяження нерухомого майна з Державного реєстру прав, порядок доступу до якого встановлює Міністерство юстиції України.

Стаття 29. Плата за проведення державної реєстрації прав та їх обтяжень, надання витягів з Державного реєстру прав

1. За проведення державної реєстрації прав та їх обтяжень справляється державне мито.

У разі відмови у проведенні державної реєстрації прав та їх обтяжень державне мито не повертається.

2. При проведенні державної реєстрації прав, які виникли та зареєстровані до набрання чинності цим Законом, справляється державне мито у розмірі, що становить половину суми, встановленої відповідно до частини першої цієї статті.

3. За надання витягів з Державного реєстру прав справляється плата, розмір та порядок використання якої встановлюються Кабінетом Міністрів України.

4. Суд, органи місцевого самоврядування, органи внутрішніх справ, органи прокуратури, органи державної податкової служби, органи Служби безпеки України та інші органи державної влади (посадові особи) звільняються від плати за отримання інформаційної довідки з Державного реєстру прав, якщо запит зроблено у зв'язку із здійсненням ними повноважень, визначених законом.

Стаття 30. Відповідальність у сфері державної реєстрації прав

1. Державні реєстратори за порушення законодавства у сфері державної реєстрації прав несуть дисциплінарну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність у порядку, встановленому законом.

2. Дії або бездіяльність державного реєстратора можуть бути оскаржені до суду.

3. Шкода, завдана органом державної реєстрації прав, державним реєстратором фізичній чи юридичній особі під час виконання своїх обов'язків, підлягає відшкодуванню на підставі рішення суду, що набрало законної сили, у порядку, встановленому законом.

Президент України
Л.КУЧМА

м. Київ, 1 липня 2004 року
N 1952-IV

Права людини та їх правове закріплення

У Статуті Організації Об'єднаних Націй, прийнятому після Другої світової війни та повалення тоталітарних фашистських режимів, які звели нанівець права людини та навіть саме її існування, було проголошено, що однією з цілей діяльності ООН є міжнародне співробітництво для сприяння загальній повазі та дотриманню прав людини і основних свобод для всіх. Ще тоді Україна як одна з держав-засновниць ООН відповідно до ст. 55 Статуту ООН узяла на себе ці зобов'язання.

Для забезпечення проголошеної мети Генеральна Асамблея ООН прийняла 10 грудня 1948 р. Загальну декларацію прав людини, в якій уперше в історії було встановлено перелік основних прав і свобод людини, що підлягають дотриманню в усьому світі, а також було погоджено юридичний зміст цих прав і свобод та визначено легальні випадки допустимих їх обмежень. Загальна декларація була прийнята у формі резолюції Генеральної Асамблеї ООН і тому мала на той час рекомендаційний характер. На її основі ООН підготувала і в 1966 р. відкрила для підписання та ратифікації Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, які було ратифіковано Україною в 1973 р. Понад сто країн світу ратифікували кожен із цих пактів. Завдяки міжнародному визнанню норм Загальної декларації в конституціях більше 120 країн світу перелік, зміст і допустимі обмеження прав і свобод, які містяться в Декларації, перетворилися на загальновизнані звичайні норми міжнародного права, тобто на міжнародні стандарти прав людини, яких мають дотримуватися всі країни світу. На Всесвітній конференції з прав людини (Відень, 1993 р.) представники 171 держави, в тому числі й України, підтвердили універсальність та загальнообов'язковість міжнародних стандартів прав людини і наголосили, що їх виконання є важливим чинником існування демократичного суспільства в будь-якій країні.

Приєднавшись до Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р., Україна взяла на себе зобов'язання щодо імплементації цього документа в національне законодавство.

З набуттям Україною незалежності було проголошено необхідність її побудови як правової держави, орієнтованої на загальнолюдські цінності. Це стало принциповим напрямом розвитку України на засадах демократичної держави і необхідною умовою входження України до світової та європейської спільноти.

Сучасне міжнародне право розглядає права людини як природні та невід'ємні. Отже, права людини - це не дарунок держави чи уряду, вони з'являються не внаслідок їх закріплення у правових актах. Як сказано у ст. 1 Загальної

декларації прав людини, "всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах". Кожна людина, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, віросповідання, мови, має права та свободи, і ніхто не має права свавільно позбавити людину її прав і свобод.

Міжнародне право визнає, що держава у своєму внутрішньому законодавстві може обмежувати деякі права людини та встановлює рамки таких обмежень. Але з огляду на розмаїття існуючих правових систем і те, що кожній державі притаманні свої особливості та традиції, виникає проблема однакового дотримання прав і свобод людини. У міжнародному праві її розв'язання полягає в тому, що питання захисту прав людини не є сферою виняткової внутрішньої компетенції держави. Тому існують міжнародні стандарти прав людини, засоби та способи міжнародного контролю за дотриманням прав людини в державах. Водночас у міжнародному праві вважається загальновизнаним, що деякі із прав не можуть бути обмежені за жодних обставин (ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, ст. 15 Конвенції про захист прав людини та основних свобод).

У теорії прав існує велика класифікація прав людини за різними критеріями. Для міжнародного права велике значення має поділ всієї групи прав на універсальні та спеціальні.

До універсальних прав належить весь каталог прав людини й основних свобод. За деякими винятками цей каталог повторюють Загальна декларація прав людини та всі найважливіші міжнародно-правові акти про права людини. Значення універсальних прав людини й основних свобод полягає насамперед у тому, що такі права мають визнаватися за всіма людьми, незалежно від того, де вони перебувають. Міжнародне право виключає будь-які відмінності у правах залежно від кольору шкіри, етнічного походження, статі, майнового стану тощо та вважає таку дискримінацію у правах злочинною.

Утім багато людських груп у різних країнах світу (загалом це навіть переважна більшість людства) не можуть із тих чи інших причин (історичних, культурних, релігійних тощо) повноцінно користуватися універсальними правами. Це створює умови для різних форм дискримінації. Тому виникає потреба в спеціальному правовому захисті осіб, що входять до таких груп. Сутність спеціальних прав полягає не в наданні кому-небудь додаткових прав, а в забезпеченні правовими засобами умов, за яких усі могли б рівною мірою користуватися універсальними правами та свободами. Наприклад, надання представникам мовних меншин права користуватися мовою меншини не позбавляє інші мовні групи можливості користуватися своєю мовою, але водночас захищає

таку меншину від асиміляції. Міжнародні договори не тільки містять норми про спеціальні права, а й наказують державам-учасникам імплементувати їх у національне законодавство. Перелік груп, яким мають бути надані спеціальні права, не є постійним. Він залежить зрештою від усвідомлення конкретним суспільством наявності тих чи інших дискримінованих груп. Чинні універсальні міжнародні договори надають спеціальні права особам, які належать до національних, етнічних, релігійних, мовних меншин, жінкам, дітям, біженцям. Відбувається становлення норм про спеціальний захист осіб, хворих на невиліковні хвороби, й інвалідів.

Зі спеціальними правами людини пов'язане поняття позитивної дискримінації, що застосовується як правовий захід, спрямований на прискорення досягнення в суспільстві фактичного рівноправ'я всіх осіб. За таких умов вона вважається правомірною та полягає в законодавчому встановленні тимчасових нерівноправних, диференційованих стандартів і привілеїв для захисту тих, кого дискримінують. Прикладом позитивної дискримінації може служити встановлення в деяких країнах гарантованого мінімального відсотку жінок чи представників певних етнічних меншин у виборчих списках за пропорційною системою. Такі тимчасові стандарти та привілеї мають бути негайно скасовані, щойно мета буде досягнута.

У Конституції України закріплено важливий конституційний принцип, згідно з яким встановлені в ній права і свободи людини і громадянина, не є вичерпними. Права і свободи людини і громадянина визнані невідчужуваними та непорушними (ст. 21 Конституції України). Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Конституційні права і свободи людини і громадянина гарантуються і не можуть бути скасовані або обмежені, крім випадків, передбачених самою Конституцією. Відповідно до Конституції України кожному гарантується право знати свої права і обов'язки. А закріплені в чинних міжнародних договорах стандарти прав і свобод людини мають бути доведені до відома широких верств населення. Зміст закріплених у Основному законі прав і свобод людини свідчить, що в цілому він відповідає положенням Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Факультативного протоколу до нього. Певною мірою цей комплекс прав узгоджується і з Конвенцією про захист прав і основних свобод людини 1950 р. та Першим протоколом, а також Протоколами №2, 4, 7, 11 до неї.

Начальник
Гадяцького РЮО
С.Г. Гречка

Умови звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи боржника

Звернення стягнення на заробітну плату та інші доходи боржника є одним із заходів примусового виконання рішень, передбачених ст. 32 ЗУ "Про виконавче провадження". Умови звернення стягнення на грошові доходи боржника (заробітну плату, стипендію, пенсію та інші доходи) передбачено статтею 68 ЗУ "Про виконавче провадження":

1. Стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи боржника звертається у разі відсутності в боржника коштів на рахунках у банках чи інших фінансових установах, відсутності чи недостатності майна боржника для покриття в повному обсязі належних до стягнення сум, а також у разі виконання рішень про стягнення періодичних платежів та стягнення на суму, що не перевищує трьох мінімальних розмірів заробітної плати.

2. За іншими виконавчими документами державний виконавець має право звертати стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію, та інші доходи боржника без застосування заходів примусового звернення стягнення на майно боржника за письмовою заявою стягувача.

3. Про звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи боржника державний виконавець виносить постанову, яка надсилається дня виконання підприємству, установі, організації, фізичній особі, фізичній особі-підприємцю за місцем отримання боржником відповідних доходів.

Відрахування із заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів боржника передбачено статтею 69 ЗУ "Про виконавче провадження", а саме: "1. Підприємства, установи, організації, фізичні особи, фізичні особи - підприємці здійснюють відрахування із заробітної плати пенсії, стипендії, та інших доходів боржника і перераховують кошти стягувану у строк, встановлений для

здійснення зазначених виплат боржнику, а якщо такий строк не встановлено - до десятого числа кожного місяця, наступного за звітним.

Такі підприємства, установи, організації, фізичні особи, фізичні особи - підприємці кожні шість місяців надсилають державному виконавцю звіт про здійснені відрахування та виплати за формою, встановленою Міністерством юстиції України."

Розмір відрахувань із заробітної плати та інших доходів боржника вираховуються із суми, що залишається після утримання податків. Загальний розмір усіх відрахувань під час кожної виплати заробітної плати становить від 20 до 50 відсотків. У випадках коли утримання проводяться із заробітної плати, стипендії та інших доходів під час відбування боржником покарання у виді виправних робіт і стягнення аліментів на неповнолітніх дітей - розмір відрахувань не може перевищувати сімдесят відсотків.

Звернення стягнення на пенсію здійснюється відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування". "2. У разі припинення перерахування коштів стягувану у зв'язку із зміною боржником місця роботи, проживання, перебування чи навчання або з інших причин підприємства, установи, організації, фізичні особи, фізичні особи-підприємці не пізніше як у триденний строк повідомляють державному виконавцю про причину припинення виплат та зазначають нове місце роботи, проживання чи навчання боржника, якщо воно відоме.

Посадові особи, винні у ненаданні таких відомостей без поважних причин, можуть бути притягнені до відповідальності, передбаченої законом."

**Головний спеціаліст ВДВС
ГУЮ у Полтавській області
М.О. Завгородній**

Конституція і людина

Одним з найважливіших особистих прав і свобод людини є право на життя. Природний характер цієї статті відображається у міжнародно-правових документах, які визнані всіма цивілізованими державами світу. Зокрема, в статті 3 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року визначено, що "кожна людина має право на життя, на свободу і особисту недоторканність".

Положення міжнародно-правових актів повною мірою відображені в Основному Законі України. Так, у преамбулі до Конституції України проголошується, що держава дбає про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя, а в ст. 3 Конституції України людина, життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Невід'ємне право на життя гарантується заборона смертної кари, що безпосередньо випливає з конституційної норми, за якою обов'язком держави є захист життя людини. Конституційне право на життя розвивається у таких положеннях Конституції, як заборона катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, покарання чи поведження; заборона медичних, наукових та інших дослідів на людині без її згоди.

Являючись Основним Законом держави і суспільства, конституція має величезне значення для людини та громадянина. Її завдання - створити належні умови для забезпечення прав та свобод особистості, поставити її в центр державної політики. Це випливає з самого призначення конституції, її функцій, ролі в правовій системі, її можливості створити умови для забезпечення в країні режиму законності та порядку.

Слід при цьому враховувати, що історично конституція спочатку виникла як інструмент обмеження абсолютної влади монарха і забезпечення прав людини. Обмеження за допомогою конституційних норм можливості державних структур необґрунтовано втручатися в приватне життя людини має для особистості велике значення. В залежності від того, поставлена чи ні особистість в центр уваги держави, можна судити про те, демократична чи антидемократична конституція відповідної країни. Тому, для характеристики Конституції України в цьому аспекті істотно значення і має положення ст. 3.

**Спеціаліст 1 категорії Гребінківського
районного управління юстиції
Р.В. Шевченко**

Правова держава в Україні: питання теорії і практика реалізації

Поява цілої низки цікавих і змістовних наукових досліджень феномену правової держави не знімає з порядку денного актуальності та значимості проблеми наукового осмислення фундаментальних ідей і положень, які лежать в основі моделі правової держави та процесу її формування і розвитку. Неузгодженості та прорахунки в діяльності Української держави в цій сфері часто дають підстави говорити про її "неправовий характер", про спотворення змісту принципів правової держави. Хоч би якими досягненнями пишалась Україна в тій чи іншій сфері державного управління, але допоки вона не забезпечуватиме реалізації таких принципів, як верховенство права, законність, пріоритет прав людини та громадянина, реальність прав і свобод людини, поділ державної влади тощо, доти вона не зможе претендувати на те, щоб об'єктивно називатися правовою державою.

Часто перелічені принципи досліджуються відокремлено один від одного, що дає змогу значно глибше розкрити зміст кожного з них. Однак не варто забувати: усі ці принципи становлять цілісну систему. Часто реалізація одного з них передбачає паралельне забезпечення інших. Спотворення змісту одного зі згаданих принципів здатне спричинити перетворення правової держави на свою протилежність, на державу, в якій вбито дух права, а його місце посідає формальна літера закону. Порушуючи питання про окремі складові елементи загальної моделі правової держави, не можна лишити поза увагою їх реалізацію і забезпечення їх на практиці. Адже всі ми живемо в реальному просторі суспільних відносин, у реальній державі, котра через відповідні органи державної влади, службових і посадових осіб взаємодіє з людиною і суспільством.

Правовий характер Української держави виражається передусім у принципі верховенства права, який традиційно пов'язують із ідеями панування права в життєдіяльності громадянського суспільства і який залишається одним із найпрогресивніших здобутків цивілізаційної історії людства у сфері регулювання соціальних відносин. Одностайність у підтримці й оцінюванні принципу верховенства права є безпрецедентним явищем в історії людства й жоден інший політичний ідеал ніколи не здобував такої підтримки. Поняття "право", застосовуване у словосполученні "верховенство права", передбачає безпосередній зв'язок із тим, що визнається не лише як належне, а й як справедливе. Право, відображене в правових законах, - це не лише нормативний, а й ціннісний регулятор суспільних відносин.

Згідно із закріпленням у Основному Законі принципом верховенства права основою законотворення мають бути загально визнані принципи справедливості, гуманізму, пріоритету особи, громадянина та громадянського су-

спільства перед державою, забезпечення вільного користування властивими людині від природи правами та свободами, їх захист від усіляких посягань з боку інших громадян, юридичних осіб, державних органів і посадових осіб. Верховенство права визначається пріоритетністю права щодо держави, політики, економіки, культури й інших інститутів держави, а також щодо інших регуляторів суспільних відносин - моралі, звичаїв, традицій тощо. Одним з перших питань, які постають у контексті аналізу практичної реалізації принципів правової держави, а також встановлення рівня відповідності того, що ми маємо на практиці, з тим загальним образом правової держави чи ідеальною моделлю, котру може запропонувати юридична наука, є питання про здійснення захисту прав людини. "Процеси, які відбуваються в нашій державі, свідчать про необхідність подальшого реформування законодавства в контексті визначеного міжнародним правом і Конституцією України належного рівня забезпечення прав людини як необхідної умови функціонування Української держави", - справедливо зазначає В. Тацій.

Погоджуючись з цією думкою, слід водночас наголосити на тому, що проблемою забезпечення прав людини в Україні наразі пов'язана не з визначенням того, наскільки розвиненою є Україна як правова держава, а з тим, чи можна взагалі вважати Україну такою. Визначальним принципом правової держави є принцип поділу влади, який власне й унеможливило виникнення такого феномена, як її узурпація. Наслідки й результати порушення цього принципу яскраво підтверджує досвід функціонування цілого ряду авторитарних і тоталітарних держав у ХХ столітті. Тому наступне дуже важливе завдання, яке стоїть перед науковцями й політиками, полягає у рішучій відмові від намагання утворити певні "провідні" органи, котрі привласнюють собі право виступати єдиною керівною інстанцією й по відношенню до державної влади загалом, і по відношенню до її громадян. Потреби в такому органі просто немає, оскільки суб'єктом, який вже визначив напрями розвитку державної влади, її основні цілі та завдання, є народ України. Зазначені цілі є загальновідомими: захист прав людини, побудова України як правової, демократичної, соціальної держави, забезпечення мирного співіснування з іншими державами, захист національних інтересів тощо. Водночас, характеризуючи практику функціонування сучасних правових держав, слід підкреслити: державна влада в них є складною системою, що утворюється з трьох потужних механізмів, сформованих трьома основними гілками державної влади, які здатні забезпечувати прогресивний рух держави й суспільства шляхом належного виконання покладених на них завдань. Ідеться про формування загального балансу в побудові державної влади, якого в Україні досі практично не було,

що спричинило хаос у системі державної влади, волюнтаризм у прийнятті державних рішень, тотальну безвідповідальність і граничну неефективність державної влади. Повернення або відтворення такого балансу не може відбуватися безсистемно й хаотично. Попотів, українець небезпечним видається спроба розпочати реформування державної влади з тих чи інших органів державної влади, залишаючи поза увагою всі інші. У цьому плані особливу роль для будь-якої сучасної правової держави відіграє Конституція. Конституційна практика знає різні моделі організації й функціонування державної влади, кожна з яких може бути адаптована до вітчизняних правових реалій. Тому насамперед слід стратегічно визначитися щодо форми правління. Для України це питання залишається відкритим з 2004 року. Без відповіді на нього ми ніколи не матимемо загального плану, згідно з яким має розвиватися система державної влади.

Після цього слід прийняти базові конституційні закони, які конкретизуватимуть повноваження основних органів державної влади, що формують її конституційний каркас. У разі внесення змін до Конституції потребуватимуть юридичного коригування й конституційні закони, що регулюють організацію та діяльність органів державної влади різних її гілок. При цьому ключова роль має відводитися: а) реформуванню системи виконавчої влади у світлі запровадження адміністративної реформи; б) докорінним змінам у системі судової влади.

Нагальна проблема науково-теоретичного забезпечення адміністративної реформи полягає передусім у необхідності проведення науково-практичної оцінки того, що зроблено. На цій основі належить розробити подальшу програму реформування системи органів виконавчої влади. Адміністративна реформа, вказує В. Авер'янов, означає докорінне та змістовне переосмислення у формі конкретних законодавчих актів усієї ідеології виконавчої влади й державного адміністрування: прагнення радикально змінити стару ідеологію шляхом запровадження нової - людиноцентристської - основне завдання та єдиний можливий шлях реального запровадження принципу верховенства права у сфері виконавчої влади... Такий зміни державної ідеології має сприяти насамперед посилення орієнтації виконавчої влади на діяльність із надання адміністративних послуг, яка повніше відповідає ідеології служіння держави інтересам людини.

Останнім часом у суспільстві значно активізувалася дискусія стосовно судової реформи. Зрозуміло, без реальної незалежності суддів не можна говорити про неупереджений захист прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб. Забезпечення такого становлення судової влади має гарантувати судова реформа. Цієї мети не досягти у разі, коли судді керуються не законом, а власними меркантильними

інтересами чи наполегливими побажаннями "третіх осіб", котрі в той чи інший спосіб впливають на суддів, які насправді в Україні протягом останніх років стали "першими" й повністю визначають як перебіг судового процесу, так і його результати. Останнім часом довіра громадян до суду катастрофічно знизилася, вона має не просто мінімальну позитивну, а взагалі - негативну величину. Провина в цьому передусім самої судової влади та її вищих органів, які не запобігали перманентній "судовій деградації". Суди в нинішньому стані не здатні належним чином захистити права громадян: через недостатнє фінансування, відсутність реальних гарантій незалежності суддів, корупцію в суддівському середовищі. Тим паче маємо визнати, що вітчизняні суди в багатьох випадках просто припинили виконувати свою основну функцію, якою є правосуддя, підмінивши її функцією отримання подарунків, преференцій, звань, пільг тощо. Щоправда, боротьба з проблемами функціонування судів і суддів не повинна перетворитися на "полювання на відьом". Тому паралельно з виправленням кричущих недоліків і приведенням судової системи у відповідність до Конституції необхідне істотне посилення ролі суддівського самоврядування в системі судоустрою та підвищення значущості й незалежності органів, котрі відіграють основну роль у питаннях суддівської кар'єри та відповідальності (Вища рада юстиції, Вища кваліфікаційна комісія суддів України).

Наступним кроком у забезпеченні принципу поділу влади в сучасній Україні є відтворення системи взаємного контролю різних гілок державної влади, а також удосконалення діяль-

ності цілої низки ключових для системи стримувань і протизваг органів державної влади. Як приклад можна навести Конституційний Суд. Не вдаючись до дискусій щодо належності цього органу державної влади до тієї чи іншої її гілки, зазначимо: для балансу та нормального розвитку системи державної влади в Україні цей орган є одним із ключових. В умовах політичної нестабільності, неусталеності правових традицій конституціоналізму, нерозвиненості правосвідомості саме Конституційний Суд має відігравати одну з ключових ролей у забезпеченні принципу поділу влади й застосуванні засобів конституційної відповідальності. Лише Конституційний Суд може визначити, чи відповідають Конституції як Основному Закону ті чи інші закони й правові акти, ті чи інші дії вищих органів державної влади, які оформлюються через видані ними нормативно-правові акти. Те, що цей орган державної влади може ефективно працювати та підтримувати баланс влади навіть в найскладніших політичних умовах, засвідчує досвід. На жаль, існують приклади безпрецедентного тиску на цей орган конституційної юрисдикції, що призвело до тимчасового панування в стінах Конституційного Суду політичної доцільності, а не духу права як загальної міри справедливості. При цьому мається на увазі не так наявність логічної некоректності та штучності окремих висновків КС з тих чи інших питань, як відвертий перехід з позицій захисту літери й духу Конституції на позиції політичної кон'юнктури, що подекуди спостерігався в діях та рішеннях органу конституційної юрисдикції. Органи прокуратури також виступають інституційною гарантією

забезпечення законності в державі, а отже й того, щоб жодна з гілок влади у правовій державі не порушувала меж, встановлених для неї чинним законодавством. Тож навіть загальний огляд принципів правової держави, її фундаментальних ідей і понять, які становлять науково-теоретичну основу загальної моделі правової держави та правової державності, через призму їх реалізації у сучасній Україні змушує нас дійти висновку: будь-який юридичний дис-курс про правову державу в Україні має значною мірою гіпотетичну форму, адже йдеться не про те, що об'єктивно є, не про ті принципи правової держави, які забезпечено й реалізовано, а лише про те, як вони можуть і мають забезпечуватись, якими мають бути кроки на шляху просування України до реалізації теоретичної моделі, котру в сучасній юридичній науці позначають поняттям "правова держава".

Сьогодні у переважній більшості наших громадян замість твердого переконання у правовому характері Української держави скоріше присутнє відчуття обману й розчарування. У кращому разі Україна прагне бути правовою. Наведений висновок не повинен сприйматись як образа державності або конституціоналізму. Це об'єктивний і неспростовний факт, від визнання якого залежить те, наскільки швидко одужуватиме Україна й наскільки успішно вона реалізуватиме цінності та принципи правової держави.

Провідний спеціаліст відділу кадрової роботи та державної служби Головного управління юстиції у Полтавській області
Н.І. Бовдир

Захист права інтелектуальної власності

Захист права інтелектуальної власності в Україні в останні роки набуває усе більшої гостроти, оскільки масштаби порушення цих прав стрімко зростають. Варто хоча б пригадати проблему виробництва та реалізації неліцензійних компакт-дисків, відеокасет, комп'ютерних програм тощо, а також пов'язані з цим ускладнення міжнародних торгових відносин у цій та суміжних сферах. З цих міркувань наслідком порушення права інтелектуальної власності та захисту від порушень присвячена низка норм ЦК та спеціального законодавства.

Порушення права інтелектуальної власності можливе:

- у формі дій (посягання на право інтелектуальної власності);
- у формі бездіяльності (невизнання права інтелектуальної власності органами, через які у встановлених законом випадках має проводитися легітимізація результатів інтелектуальної, творчої діяльності);
- у змішаній формі (невизнання права інтелектуальної власності з наступним незаконним використанням тим же суб'єктом результатів чужої інтелектуальної, творчої діяльності).

Порушенням права інтелектуальної власності визнається також ввезення на митну територію України виробів (товарів), в яких використано об'єкти права інтелектуальної власності, що захищаються на території України, без дозволу суб'єкта права інтелектуальної власності, з порушенням цього права незалежно від того, захищалися чи захищаються ці об'єкти в країнах похо-

дження. Порушником права інтелектуальної власності може бути фізична або юридична особа. Вина порушника для кваліфікації дій чи бездіяльності як таких, що є порушенням права інтелектуальної власності, значення не має. Порушенням права інтелектуальної власності, значення не має.

Зокрема ст.432 ЦК встановлює, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до ст.16 цього Кодексу. Отже, для суб'єкта права інтелектуальної власності існує можливість вимагати, щоб суд застосував такі загальні для всіх цивільних відносин способи захисту:

- 1) визнання права (наприклад, визнання права інтелектуальної власності, визнання права використання відповідного об'єкта тощо);
- 2) визнання правочину недійсним (наприклад, визнання недійсним ліцензійного договору);
- 3) припинення дій, які порушують право (наприклад припинення використання твору без згоди його автора);
- 4) відновлення становища, яке існувало до порушення права (наприклад, вилучення і знищення незаконно виданого накладу літературного твору);
- 5) примусове виконання обов'язку в натурі (наприклад, вимога до видавця про виконання його обов'язку за договором про видання твору);
- 6) зміна правовідношення (наприклад, зміна умов авторського договору на вимогу автора у вигляді реакції на порушення з боку

видавця),

- 7) припинення правовідношення (наприклад, дострокове розірвання ліцензійного договору у випадку його порушення);
- 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- 10) визнання незаконними рішень, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб.

Якщо дії порушника права інтелектуальної власності мають ознаки злочину, за який передбачена кримінальна відповідальність, орган дізнання, слідства або суд зобов'язані вжити заходів для забезпечення винного або можливого в майбутньому цивільного позову шляхом розшуку і накладення арешту на:

- 1) виробу (товари), щодо яких припускається, що вони є контрафактними;
- 2) матеріали та обладнання, призначені для виготовлення і використання зазначених виробів (товарів);
- 3) документи, рахунки та інші предмети, що можуть бути доказом вчинення дій, за які відповідно до чинного законодавства передбачена кримінальна відповідальність.

Провідний спеціаліст
Полтавського МУЮ
Є.О. Куліш